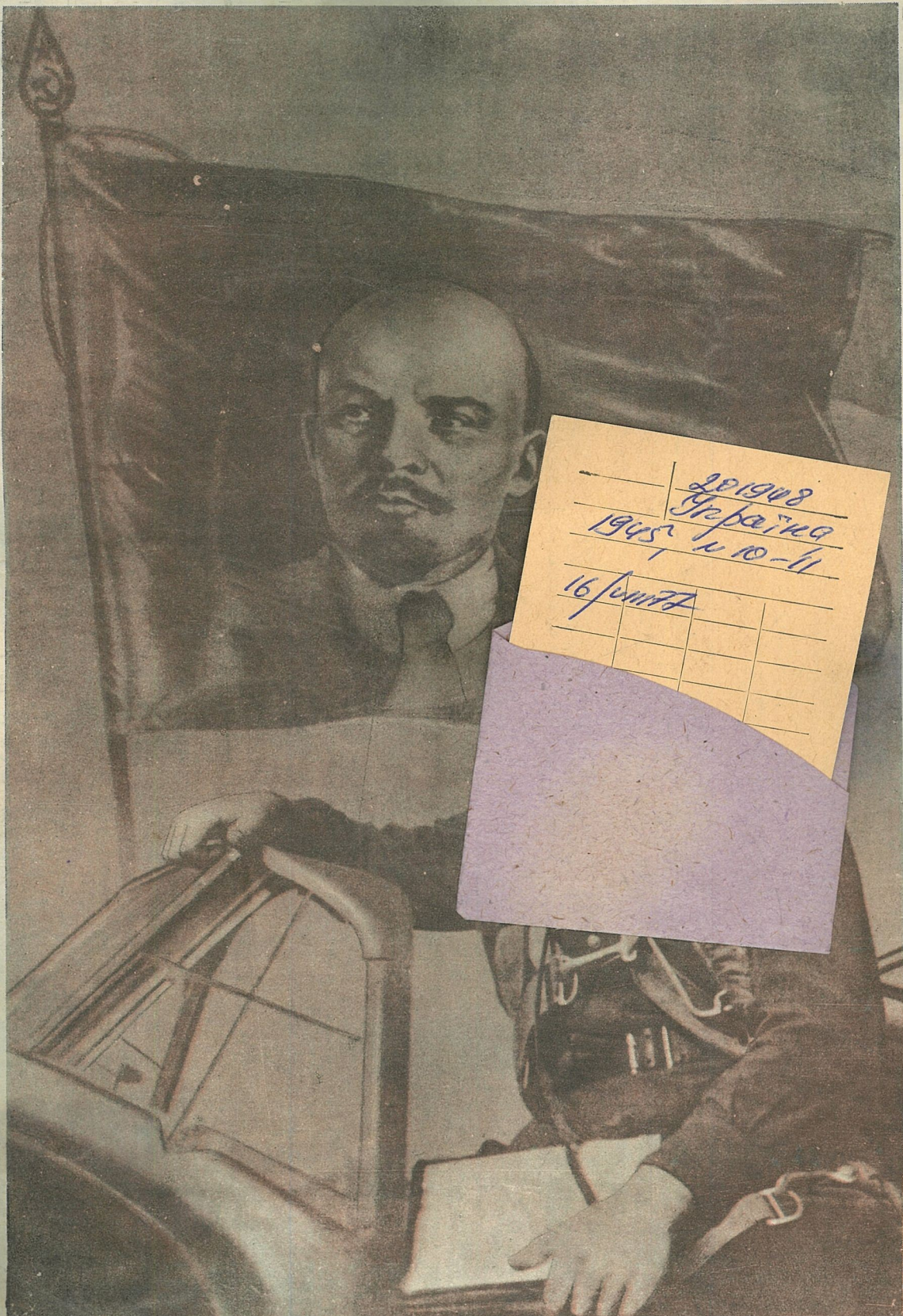

КМ

УКРАЇНА

10-11
1945

Двічі Герой Радянського Союзу, пілот гвардії майор В. Голубев — учасник боїв за визволення України

На обкладинці — картина художника Юрія ТЕРПИЛОВСЬКОГО

УКРАЇНА

ГРОМАДСЬКО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

№ 10-11 (31—32)

ЖОВТЕНЬ - ЛИСТОПАД

1945 р.

В ДЕНЬ ЦЕЙ ЧУДЕСНИЙ!

У піснях зацвіли небокраї
і знамена, мов квіти, здала.
Це визволення свято справляє
золота українська земля.

І у кожного в день цей
чудесний
горда радість сіяє в очах,
наче сонцем окрилені весни
устелили фіалками шлях.

Ні пожари, ні кров, ні руїна
не зломил тебе, о ясна
солов'їна моя Україно,
неповторних пісень сторона!

Потоптали ворожі копита,
чорні бомби зорали твій шлях.
Ти ж із попелу встала, щоб
жити
і ще кращою стати в віках.

Піднялась, як до сонця отава,
завойована щастя блакить.
І столиця твоя злоголова
над Славутою знову шумить.

І я чую твій голос крізь далі,
він гримить, наче моря прибій:
«О, спасибі тобі, рідний
Сталін,
Рятівниче ти мій дорогий!»

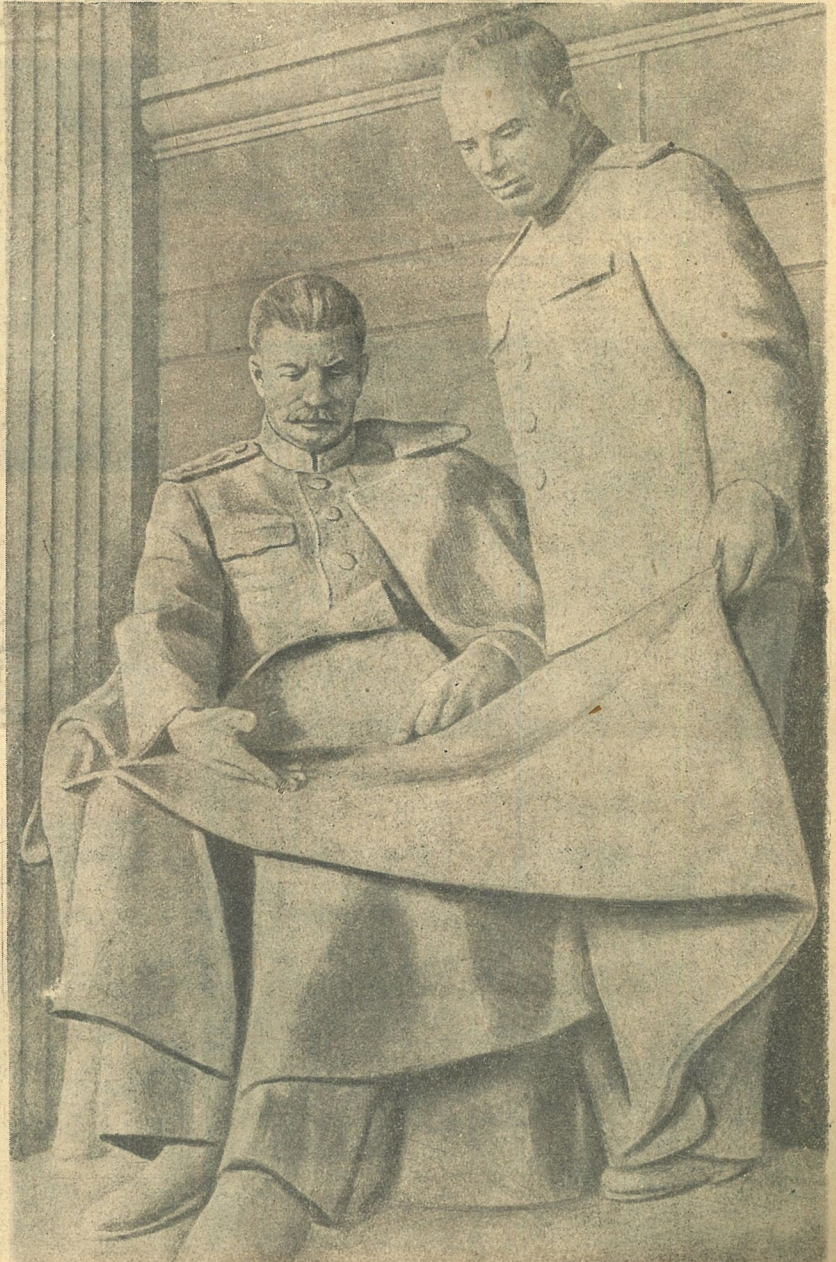
Світить сонце вгорі, над
тобою,
вся в квітках і в знаменах
земля.
І крізь вітер, що віє весною,
лине голос до тебе з Кремля:

«Будь здорова, живи, Україно,
многострадна доню моя!»
Океанами голос той лине
і зорею над світом сія.

От чому усміхнулись нам
весни,
устелили нам квітами шлях,
і у кожного в день цей
чудесний
горда радість сіяє в очах.

От чому майорять прапорами
наші села, міста і поля,
і святковими квітне піснями
золота українська земля.

Володимир СОСЮРА.

І. В. Сталін та М. С. Хрущов над картою України. Скульптура Ю. Фрідмана та Ю. Білостоцького.

ЗВІРЕНО 1961 р.

Державна історична
БІБЛІОТЕКА УРСР

201948

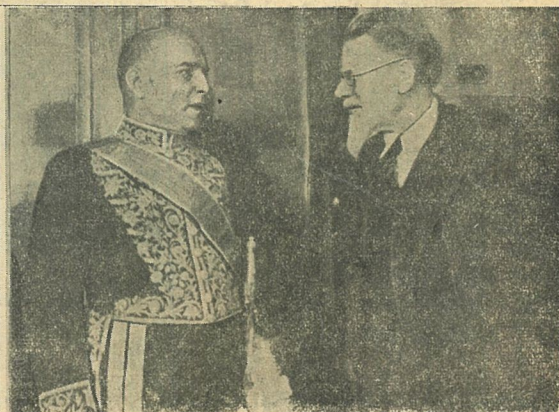

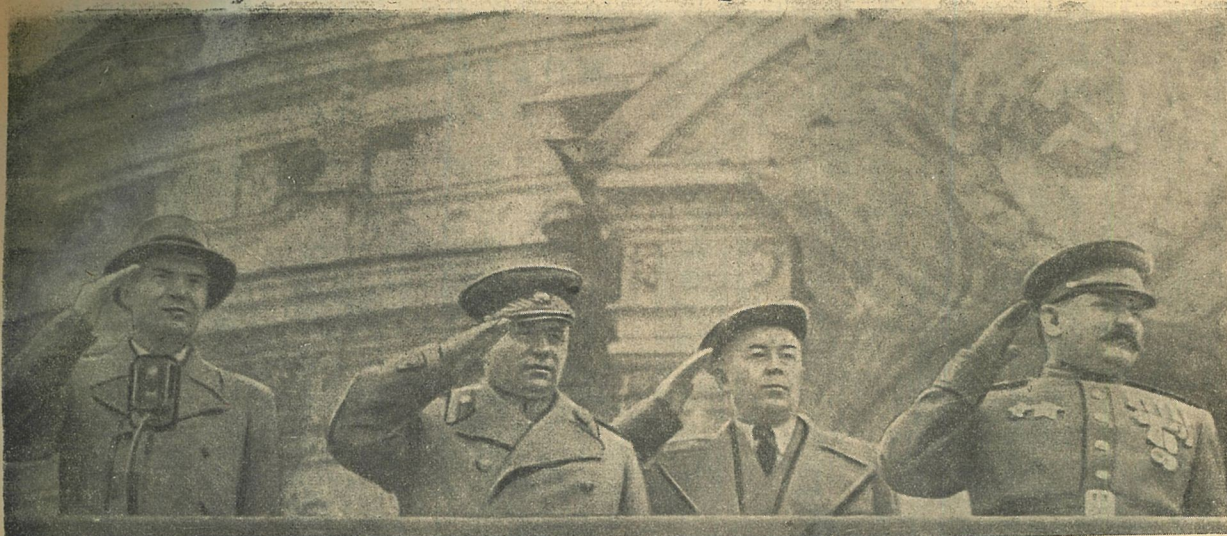
МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ КАЛІНІН

20 листопада 1945 року трудящі Радянського Союзу відзначили 70-річчя з дня народження Голови Президії Верховної Ради СРСР Михайла Івановича Калініна, одного з найвидатніших діячів радянської держави і Всесоюзної Комуністичної Партії (більшовиків).

На фото моменти із складної різноманітної державної діяльності Михайла Івановича: тов. Калінін розмовляє з робітниками—членими уряду; Михайло Іванович вітає молодь на Всесоюзному фізкультурному параді; М. І. Калінін вручає урядові нагороди М. С. Хрущову, Г. К. Жукову; М. І. Калінін приймає надзвичайного повноважного посла Франції п. Ж. Катру (ліворуч внизу) та посла Ірана П. Меджід Ахі (праворуч внизу).

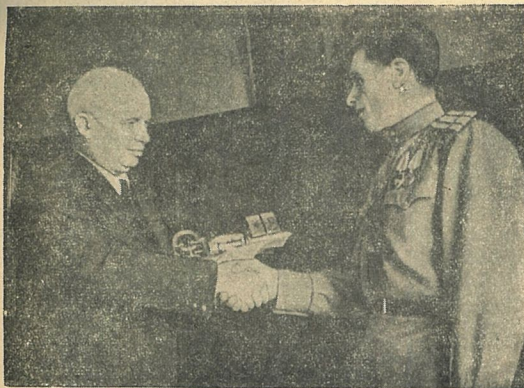

Товариші М. С. Гречуха, М. С. Хрущов, Д. С. Коротченко і В. П. Герасименко.

Фото Я. Давідзона.

КЕРІВНИКИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

М. С. Хрущов приймає ключі Києво-Печерської Лаври, відібрані в німців.

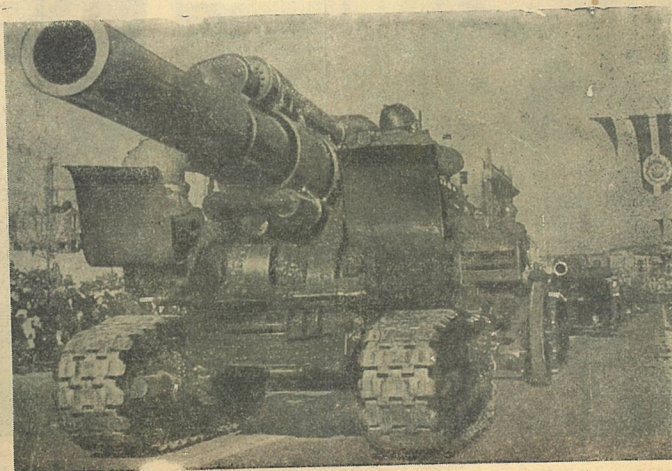
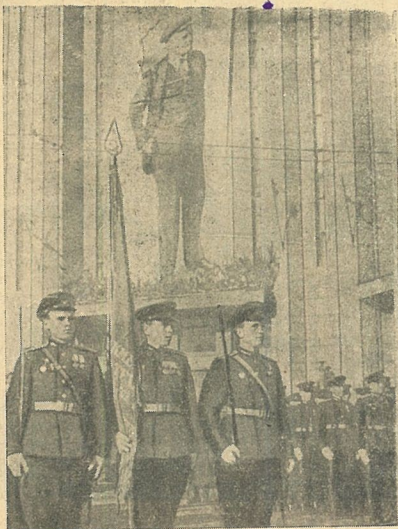
Голова Президії Верховної Ради УРСР М. С. Гречуха вручає орден „Мати-героїня“ колгоспниці П. В. Федоренко. Фото С. Хазана.

Голова Ради Народних Комісарів УРСР М. С. Хрущов і секретар ЦК КП(б)У Д. С. Коротченко на вулицях Києва в перші дні визволення столиці УРСР. Фото С. Хоронка.

Фото Я. Паволоцького.

ЖОВТНЕВІ СВЯТА ПАРАД У КИЄВІ

МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ ФРУНЗЕ

(До 20-ліття з дня смерті)

1885 — 1925

«...в особі товариша Фрунзе ми втратили одного з найчистіших, найчесніших і найбезстрашніших революціонерів нашого часу. Партія втратила в особі товариша Фрунзе одного з найвірніших і найдисциплінованих своїх керівників.

Радянська влада втратила в особі товариша Фрунзе одного з найсміливіших і найрозумніших будівників нашої держави. Армія втратила в особі товариша Фрунзе одного з найбільш любимих і шановних керівників і творців».

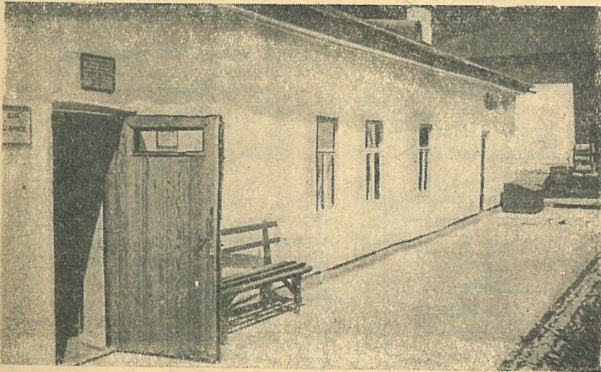
Й. В. СТАЛІН.

З промови, виголошеної на похоронах М. В. Фрунзе.

Михайло Васильович Фрунзе і Дмитро Захарович Мануїльський — в часі їх спільної роботи на Україні.

Фото публікується вперше.

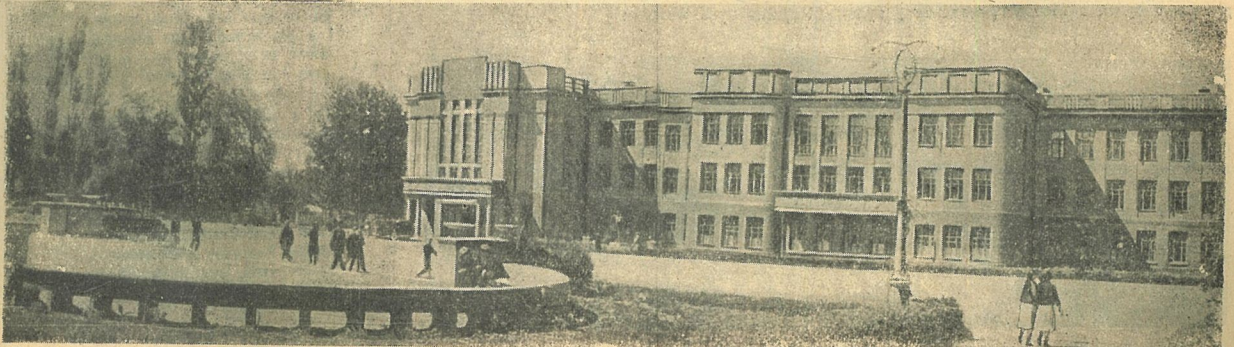

м. Фрунзе. Будинок, в якому народився М. В. Фрунзе.

Михайло Васильович Фрунзе, після розгрому Врангеля, під час якого особливо яскраво проявився воєнний геній видатного радянського полководця, працює з 1920 до початку 1924 року на Україні.

Член Політбюро Центрального Комітету Комуністичної Партії (більшовиків) України, Михайло Васильович з усім запалом старого більшовика-підпільника, учасника революції 1917 року, вкладається партійному і радянському будівництву. Саме товариш Фрунзе блискуче організував розгром банд Махна і ліквідував махновщину.

Визначний державний діяч, Михайло Васильович Фрунзе приділяє виключну увагу обороні молодій радянській державі. Він розробляє марксо-ленінське вчення про війну і вносить багато нового в організацію і структуру Червоної Армії.

м. Фрунзе. Будинок уряду Киргизької РСР на Червоному майдані.

Фото ТАРС.

Тут, у Москві, Тверской бульвар, 18, в особняку з двома внутрішніми дворами та безліччю флігелів, були розташовані організації та установи Уряду УРСР в 1942-43 рр.

МОСКВА, ТВЕРСКОЙ БУЛЬВАР, 18

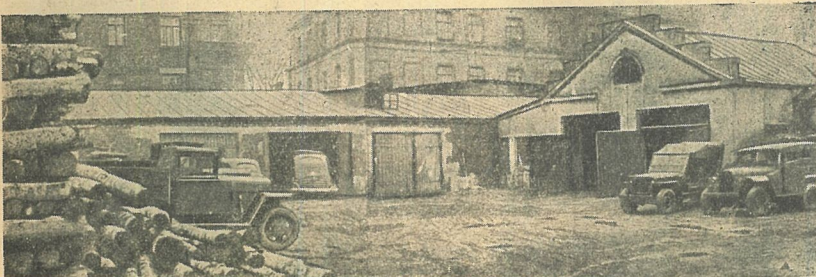
Хто з українців — членів Уряду УРСР, працівників ЦК КП(б)У і радянського апарату на Україні, партизанських керівників та зв'язківців, громадських діячів та діячів культури — не запам'ятав на все життя цю милу серцю адресу: Москва, Тверской бульвар, 18?

Коли під навалюю німецьких загарбників Червона Армія вимушена була тимчасово залишити терени України, а люті хвилі німецьких полчищ били на підмосковні шляхи — Москва прийняла Уряд УРСР та всі його організації під свою руку. Тут, в особняку з двома внутрішніми дворами та безліччю флігелів, розташувались організації та установи Уряду УРСР, що керували боротьбою українського народу за визволення. Тут розмістились Верховна Рада, Раднарком, народні комісаріати, ЦК КП(б)У, Партизанський Штаб, редакції газет і журналів, сюди, пізніше, прибували всі українці, повертаючись з евакуації та йдучи на Україну слід-у-слід за Червоною Армією, що визволяла рідну українську радянську землю, — щоб братись до роботи і відроджувати радянське життя у визволених містах і селах України. Тисячі діячів Радянської України пройшли через цю адресу — Тверской бульвар, 18. І повік не забудуть гостинної Москви!

Протягом ряду місяців день-у-день не переставало буяти в Москві громадське і куль-

турне українське життя. Щодня з ранку до ночі, а вночі знов пливли з московських радіостанцій хвилі — до всіх українців, розкиданих по широких просторах радянських земель, до українців на загарбаних гітлерівцями українських територіях, до братів-українців за океаном, до всіх слов'ян. Перед московськими мікрофонами щодня виступали діячі українського державного, партійного і культурного життя. Зі шпальт московських газет ні на один день не сходила Україна — її боротьба, її визволення, її потреби, її культура й наука. З московських друкарень безперервним потоком виходили українські газети, журнали, брошури і книги. В Москві діяло Українське Державне Видавництво. На московських заводах, в московських вузах раз-у-раз відбувались вечори, присвячені Україні й українському мистецтву. Москва урочисто відзначала пам'ять великого Кобзаря України — в день його народження й смерті, Москва святкувала ювілейний день великої української поетеси — Лесі Українки. В Москві працювала з усіма своїми інститутами Українська Академія наук. Москва фільмувала українські кінокартини.

Протягом двох років, коли Україна стогнала під гітлерівським ярмом, коли Радянська Україна не мала своєї столиці — столицею України була Москва.

В цих двох (зверху праворуч і внизу) дворах будинку на Тверському бульварі, 18, містилися керівні установи, редакції, штаби. Звідси виїздили перші групи радянських працівників на визволену від німецьких загарбників Україну.

РОСІЯ

I. МАТИ

В дні переможного спокою,
Як і в негоду грозову,
Своєю рідною, святою
Росію матір'ю зову.

На золотих дніпровських кручах
Мене, як сина, обняло
Ії ласкаве і могоче,
Гаряче, трепетне тепло.

І як забуть мені тепер це,
Що в час, далекий до побіди,
Веселим, добрим руським серцем
Я був пригорнут і зогріт!

II. ДОРОГА

У дні скорботи і руїни,
Коли священний бій кипів,
Шла в Росію з України
Дорога наших матерів.

І уклонялась немовлятам
Тонка береза голуба,
Стрїчала їх, мов рідна хата,
Тесова російська ізба.

І молоко бурьнонок тепле
Було невидано смачним.
І небо над широким степом
Стояло чистим і ясним.

Коли ж вкладались діти спати,
Пообіймавшись гаряче, —
В тривожі українська мати
Схилилась руській на плече.

III. ВОЇН

А вже кружляє хижий ворон
Над полем бою. Лиш окрай
Стоїть вояк, од гніву чорен,
Поміж ворожих шумних зграй,
Непереможен, непокорен,
Хоч і знеможений украй.

Його ім'я ніхто не знає,
Його кольчуга без срібла.
Та не разить його стрїла,
І вражий меч не досягає.
А він одно лиш зна — рубає
Та піт стирає із чола.

Таким тебе завжди ми знали,
І в вік мотора — не стрїли,
Ніякі хитрі самопали
Тебе так само не взяли!

Ти в славі рідної землі,
Ії найбільше ти достоїн,
Росії син, священний воїн,
Не листям лавровим впокоєн,
А з чесним шрамом на чолі!

Ти в слові Сталіна простім...
Стоїть Росія — вись ордина,
Земля твоя, земля неглідна,
Твоєї кріпкої кості!

Валентин БИЧКО.

ПІДБРАТНЬОЮ СТРИХОЮ

Евакуйовані в 1941 році з України "колгоспи" знайшли ширий і теплий притулок на землі братнього великого російського народу. На фото: ліворуч—Л. Петлюк, евакуйована з колгоспом імені Кірова в Саратовську область, культивує і тут свої улюблені помідори; посередині—евакуйований з України колгосп ім. Чапаєва.

Він, як і колгосп ім. Кірова, знайшов притулок у Саратовській області. Дитячі ясла колгоспу. Праворуч—стахановка Н-ського заводу В. Яценко за працю в снарядному цеху цього заводу, евакуйованого на схід.

Хамід АЛІМДЖАН

РОСІЯ

О, Росіє, Росіє! Вітчизно моя,
Що прослалась у далеч на весь небокрай!
Навіть сонце тоді тебе всю осія,
Коли пройде півнеба, мій радісний край.

Пристають поїзди на безкраїх шляхах,
Поки з заходу йдуть і приходять на схід.
Бістрі птахи не раз спочивають в степах,
Як над краєм ведуть вони свій переліт.

Не обнять велетенських раменів твоїх
Довгим рікам прудким між широких полів.
Не знайти в щільм світі народів таких,
Щоб зрівнялись з країною багатирів.

Всіх напасників злих знищить сила твоя,
І під сонцем твоїм вся земля оживе.
Ти — твердиня свободи, де рідна сім'я
Волелюбних народів у щасті живе.

Честь велика для нас починать свої дні
У братерській родині під спів твої.
В кожному домі, де Пушкіна чути пісні,
Гомонять і безсмертні слова Навої.

О, якою величною лавою дум
Обняла мене пам'ять з твоїх берегів!
Я побачив, як ти, неначе самум,
Під Москвою прогнала своїх ворогів.

І коли серед сивих заметів страшних
Птахи падають мертві в морознім пілу,
Твої діти могутні у битвах грізних
Вражі орди женуть, наче сонце імлу.

Під промінням твоїм світить сонце ясніш,
Під промінням твоїм всюди тануть сніги.
Та від гніву твого йде країною грім,
Розсипаються прахом твої вороги.

Сам я бачив розбиті ворожі полки,
Сам я чув лютний грім у пекельнім бою,
Коли ворог тікав від твоєї руки.
Як не вірити в святу перемогу твою!

О, Росіє, Росіє! Я син твій — не гість.
Ти — вітчизна моя, ти — моя хоругв.
Я — твій син, твоя плоть, твоя кість.
Я готовий за тебе пролити свою кров.

Переклад Миколи Терещенка.

Голова евакуйованого в Україні колгоспу ім. Чапаєва С. Писаренко приймає від колгоспу ім. Кірова перехідний Червоний прапор.
Фото С. Хорошка.

ДО РІЧНИЦІ ВИЗВОЛЕННЯ
РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ
ВІД НІМЕЦЬКИХ ЗАГАРБНИКІВ

ПЕРШИЙ ДЕНЬ
У ВИЗВОЛЕНИХ МІСТАХ І СЕЛАХ
РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

Я пригадую перший день у визволеному від німецьких загарбників рідному Києві.

Підіймаєш з землі плід каштана й думаєш — ти в Києві.

Проходиш пустельні вулиці — немов чума забрала всіх жителів.

Іде тачка, на ній — убоге майно. Зверху сидить дівчинка з кішкою, нога в дівчинки забинтована. Мати й брат дівчинки (років десяти) — в запряжці.

— Мамо! — кричить дівчинка, — Сталін!

На стіні напівзруйнованого будинку наклеєно портрет СТАЛІНА — подарунок місту од війська, що саме проходить по вулицях. Мати з сином біжать до портрета. Довго вдвляються й плачуть, і мати гладить долонею край плаката:

— Ну, слава богу... Ну, слава богу!

Юрій ЯНОВСЬКИЙ.

На фото внизу ліворуч — с. Гути на Сумщині. Отаким було перше побачення в день визволення.

На фото посередині — м. Чернівці. Селяни читають газету, яка вже вже в перші дні визволення вийшла рідною мовою.

На фото праворуч — с. Голубівка на Дніпропетровщині. Зустріч матері з сином, старшим лейтенантом. І. К. Кравченком.

Щаслива Одеса радісно вітає Червону Армію-визволительку.

Незабутній день визволення у Кишиневі.

ПЕРШИЙ ДЕНЬ У ВИЗВОЛЕНИХ МІСТАХ І СЕЛАХ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

На фото праворуч—палко вітають князя
Голову Ради Народних Комісарів УРСР
М. С. Хрущова в день визволення столиці
УРСР від німецько-фашистської зграї.

Фото РАТАУ.

Львів визволено! Бійці підрозділу Героя
Радянського Союзу гвардії лейтенанта
Радугіна підносять червоний прапор.

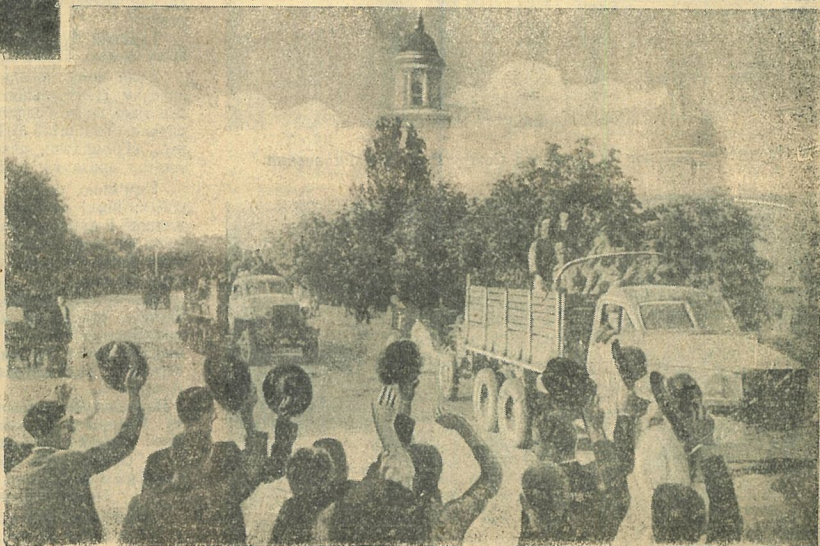
Фото ТАРС.

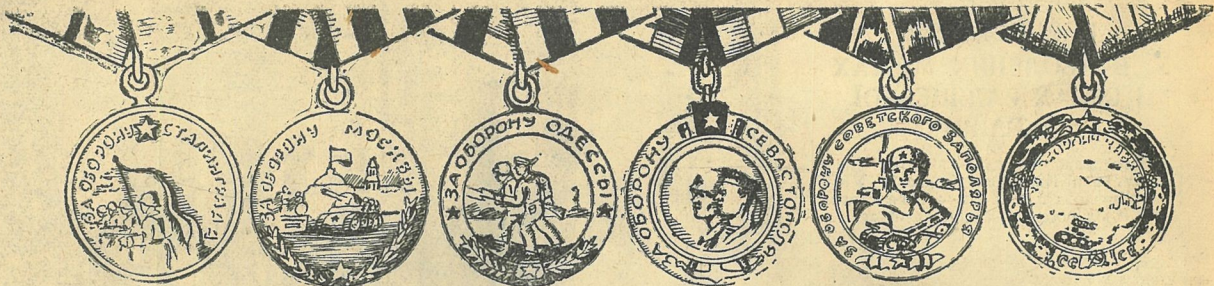
На фото праворуч посередині—в день
визволення Харкова бійці 89 гвардійської
Білгородської дивізії підносять над містом
біля Будинку Промисловості червоний
прапор.

Фото ТАРС.

Радісно вітає населення визволеного
Ізмаїла військо 3-го Українського фронту,
які першими ввійшли у місто.

Фото ТАРС.

ПАРАД ПЕРЕМОГИ. МОСКВА, КРАСНА ПЛОЩА.

На чолі — маршал Радянського Союзу І. С. Конев.

На чолі — маршал Радянського Союзу Р. Я. Малиновський.

На чолі — маршал Радянського Союзу Ф. І. Толбухін.

„ВНИМАНИЕ! ГОВОРИТ МОСКВА!“

Останній мирний день 1941 року ми закінчили, як завжди, побажавши по радіо всім громадянам Радянського Союзу: «Доброї ночі, товариші!» А тієї ж ночі, там, на заході, на наші мирні міста й села німці скинули перші бомби.

22 червня 1941 року мене спішно викликали з кінофабрики на радіо. Тут уже всі знали, що сталося... Тривожні зори... короткі репліки.. десь тихе схлипування... впевнені й суворі зауваження: «Нічого, Німеччина ще відчужає!» Іду оглядати студію. Дав спробу — перевірили лінії. В студію входить Вячеслав Михайлович Молотов. Стомлене обличчя, твердий ясний зір. Привітались. Вячеслав Михайлович пройшовся по студії, вивів води...

— Дозволите почати?

«Біля мікрофона Вячеслав Михайлович Молотов».

І з тієї хвилини, як пролунав в ефірі голос Молотова, я зрозумів, що тепер усі наші діла, всі думки, турботи, енергію, все життя треба віддати завданням війни й перемоги.

Вночі на 3 липня мене викликали в Кремль. Прийшов о 3 годині ночі. Мав виступати товариш Сталін. Провели всі організаційно-технічні заходи. О 6 годині ранку звідси, з Кремля, я читав зведення Інформбюро. Раптом почув за спиною легкий шум; мимоволі озирнувся. Наче жаром обсіпало — ввійшов товариш Сталін і з ним товариші Каганович, Берія, Маленков, Ворошилов. Більше відчув, ніж зрозумів слова й заспокійливий жест товариша Сталіна:

— Нічого, нічого, продовжуйте...

Коли я закінчив читати зведення, товариш Сталін спитав:

— Як ви оголосите про мій виступ?

Я старанно, урочисто й довго почав відповідати. Товариш Сталін спинив мене:

— Зараз я вам напишу.

І на звороті матеріалу, який я щойно читав в ефір, товариш Сталін зеленим олівцем написав текст оголошення. Я включив мікрофон:

«Зараз вступить біля мікрофона Голова Державного Комітету Оборони товариш Сталін».

Стоячи поруч з Сталіним, затамувавши подих, прослухав я всю його промову. Я вдивлявся і намагався запам'ятати кожну рису обличчя великої людини, кожну інтонацію. Завжди перед моїми очима буде цей липневий досвіток і образ вождя в невеликій кремлівській радіостудії, звідки того далекого дня розгледів він крізь оповиту порохом димом дальню воєнних років, крізь куряву фронтних доріг — прийдешню перемогу.

Трудний був час. Ворог наступає, займає наші міста, спустошував нашу землю. Дуже прикра місія — сповіщати сумні вісті.

Коли німці почали бомбити Москву, ми давали передачі з другого поверху Центрального телеграфу. Часто бувало: провадять передачу, все тихо, раптом здала, крізь завішані вікна ледве чутно доходить виття сирени. Тоді штаб МППО негайно відключав Московську міську мережу... «Громадяни, повітряна тривога! Громадяни, повітряна тривога!» А диктор провадив далі радіопередачу для радіослухачів інших міст.

Пам'ятаю, одного разу, під час моєї передачі пролунав оглушливий вибух: німці скинули бомбу на будівлю Радіокомітету. Бомба впала в двір і дуже «влучно» потрапила в зруйнований артезіанський колодязь, не заподіявши ніякої шкоди будівлі й людям. Проте, на другий день німецьке радіо хвастливо сповістило, що московський радіоцентр зруйновано...

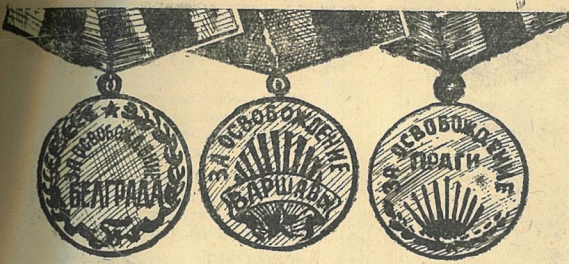
Пам'ятаєте, якійсь час наші передачі мали заголовок: «В останню годину». Ми знали: найбільше в світі радянські громадяни чекали цих промовистих слів — в останню годину! І, тільки-но одержавши в Радіокомітеті пакет, ми емить відключали станції, переривали яку завгодно передачу, щоб якнайшвидше сповістити про перемоги нашої Червоної Армії.

Надзвичайне пожвавлення панувало в Радіокомітеті 5 серпня 1943 року. Матеріалу на руках ще не було, і точного часу передачі ніхто й не знав. Близько 11 години вечора пролунав довгожданий дзвінок з Кремля:

— Оголошуйте, що буде передане важливе повідомлення; матеріал незабаром надішлемо.

І от 5 серпня, рівно об одинадцятій годині вечора, я прочитав уперше: «Говорить Москва. Товариші, сьогодні, 5 серпня, між 11 годиною і 11 годиною 30 хвилин вечора буде передане важливе повідомлення. Слухайте наші радіопередачі. Слухайте наші радіопередачі».

Принесли текст наказу товариша Сталіна. Щосекунди тріщали телефони. Давнонали радіослухачі: «Чого марудите? Совість є у вас? Давай-те, читай! Терпець уривається...»

І от об 11 годині 30 хвилин мені припало щастя прочитати історичний наказ Сталіна про взяття Орла й Білгорода.

«Говорить Москва. Наказ Верховного Головнокомандуючого...»

І відтоді переможна путь наших військ озаманувалась наказами товариша Сталіна. З законним нетерпінням і бажанням чекала наша країна цих наказів. Кожному хотілось якнайшвидше довідатись, чи буде салют. З ранку до вечора знайомі, знайомі знайомих і зовсім незнайомі люди дзвонили додому, дзвонили в Радіокомітет з запитанням: «Коли салют? Що звільня?» Коли я виходив з дому, хлоп'ята кричали: «Салютан, коли салют буде?» Якщо у мене не було апетиту і я приходив в ідальню пізно, робили песимістичні висновки: «Чогось Левітан сьогодні пізно обідати прийшов... От лихо — салютів, видно, не буде». Якщо я приходив голодний або мені подавали смачну страву, в ідальні всі похвалювались: «Дівіт'ється, як наминає, поспішає! Ага, значить, салют буде, та й, може, навіть не один!»

Дехто пробував робити якісь висновки з темпу моєї ходи. Якщо поспішаю — є «шанси» на салют; іду повільно — погана прикмета. Одного разу був такий напістрагінний випадок. О 16 годині 50 хвилин я подзвонив з ідальні на радіо: «Як справи? Все тихо?» Відповідь: «Покищо тихо». — «Ну, я йду в студію. Незабаром буду». Погода була чудова. Іду, не поспішаючи. Зустрічаю багато добрих знайомих. Спокійно підходжу до студії, відчиняю двері... Що таке? Назустріч мені народ, диспетчери, секретарі: «Чорт зна що, ви збожеволіли! Що ви робите?..» Я був приголомшений такою зустріччю. В паузі між голосними вигуками почув у репродукторі знайомі позиви. Ви увяляете собі мій стан?! Перехожу в контратяку: «Чому ж ви не подзвонили?» — «Дзвонили, але нам сказали, що ви вже пішли. Не можна ж іти один кілометр сорок п'ять хвилин!» Відтоді всі свої переходи я звів до мінімуму.

А одного разу сталося таке. Я був на Арбаті, коли телефоном подзвонили: «Терміново! Через десять хвилин бути в Радіокомітеті». По дорозі машина зламалась. Вийшовши на Арбатську площу, я став, як кажуть, «голосувати». Машина пролітала повз мене, не спиняючись. До мене підійшов мільйонер:

— Громадянине, який раз вже я помічаю, що ви мотаєтесь на площі, наче не при пам'яті, і ловите машини. Неурочно ж так. Припиніть це неподобство!

Довелось пояснити мільйонеріві, в чому справа. З репродуктора, встановленого над лікарнею, залучали позиви.

— Зараз усе зробимо! — кинув мільйонер і, підійшовши до машини, яка стояла біля будинку, сказав шоферові: — Відвезіть-но товариша до Странної. Йому салютів оголошувати треба.

Шофер йому розчинив дверці... І відтоді, в разі крайньої потреби, я доставав машину в «організованому» порядку через представників органів міліції.

Я читав усі накази товариша Сталіна, найважливіші зведення і матеріали Радінформбюро, документи Наркомзаксправ, які передавались в різну пору дня і ночі. Радіослухачі дивувались, як це я завжди і диспетчера, так і справді, завжди був на роботі, а коли й виходив, то у місця чера в телефонній книжці аркушки літери «Л» починався так: «Де шукати Левітана».

Я назавжди запам'ятаю радіостудію у воєнні роки. Скільки днів та ночей провів я тут, чекаючи чергових наказів! Скільки разів прислухався до машини, що проходили вгору! Ось грокнули вгору дверці машини. Вже наготовані ножиці, щоб розрізати пакет. З шумом входить фельд'єгер, вітається, вручає великий червоний конверт з написом: «Секретно, дуже терміново...» Дзвонить по вертушці: «Товаришу полковник, вручати!»

Фельд'єгер не квапиться виходити, хоч його функція закінчена. Він повільно застібає портфель, поправляє гімнастерку, яка й без того прекрасно сидить, і чекає, що ми йому скажемо, яке місто взяли. А почувши останні вісти, радісний і веселий, він іде далі виконувати доручення.

На чолі — генерал армії О. І. Єременко.

І от настав день, коли був зачитаний довгожданий наказ № 359 — наказ про взяття Берліна. Цей наказ був третім за вечір. Важко знайти слова, щоб передати почуття, які оволоділи мною при одержанні цього наказу. Як довго тяглися хвилини до початку радіопередачі! Як хотілось негайно, не чекаючи оголошеного часу, підійти до мікрофона й гукнути на весь світ про цю історичну перемогу!

Ніколи не забудуться пам'ятні дні 7 і 8 травня 1945 року. Всі чекали повідомлення про беззаперечну капітуляцію Німеччини. Тисячі дзвінків лунали в Радіокомітеті з запитаннями: коли чекає важливе повідомлення? І от уночі на 9-е, рівно о 2 годині 10 хвилин, був прочитаний історичний документ про беззаперечну капітуляцію Німеччини й оголошено 9 травня святом Перемоги. А коли я читав: «Вважати 9 травня неробочим днем», хотілось від себе кричати: «Ура, товариші! Пий! Гуляй! Наша взяла! Перемога!!!»

9 травня о 5 годині вечора викликали в Кремль. Мав виступати товариш Сталін. Страшенно важко було пробратися через Красну площу до Спаських воріт. Вся величезна площа була заповнена радісним народом. Люди прийшли сюди, щоб в ці хвилини бути ближче до Кремля, до товариша Сталіна, до переможних, сяючих зір Кремля. Співай! Стягійно вишикають танці, майорять прапори, лунає веселий гомін, жарти...

І от знову в знайомій студії. Висока квадратна кімната в шістнадцять метрів. На двох стінах світлокоричневі порт'єри — спеціально зроблені, щоб під час читання не було луни. Пухнастий килим закриває всю підлогу студії. Ліворуч від входу — велике вікно; навпроти вікна, посеред кімнати, встановлена глибока, в формі підкови, трибуна. До неї прикріплені чотири мікрофони: два — для передачі в ефір, два — для звукозапису. По боках перед мікрофоном дві кабінетні настільні лампочки: важелі включення і виключення мікрофона. Диван, два крісла. Праворуч у кутку — маленький круглий столик. Нарзан, серветка, цигарки «Герцеговина Флор», коробок сірників.

Тут виступає товариш Сталін.

О 7 годині 40 хвилин звідси, з кремлівської студії, я читав наказ товариша Сталіна про визволення Праги. Була за десять хвилин дев'ять, коли в студію увійшов товариш Сталін. Знайома спокійна хода, пильний погляд, ледве помітна посмішка. Привітались. Я пригадав, як уперше зустрів товариша Сталіна в цій кімнаті 3 липня 1941 року.

Рівно о 9 годині я оголосив:

«Говорить Москва. Працюють усі радіостанції Радянського Союзу. Біля мікрофона Йосиф Віссаріонович Сталін».

Товариш Сталін підійшов до мікрофона і сказав:

«Товариші! Співітчизники і співітчизниці!»

Настав великий день перемоги над Німеччиною...»

І того дня звідси ж, з Кремля, був прочитаний найбільш радісний, найближче дожданий наказ товариша Сталіна по військах Червоної Армії і Військово-Морського Флоту, наказ, який сповістив про остаточну перемогу.

Увечері я вийшов із Кремля. Гула схвилювана, радісна, переможна Красна площа. Тисячі ракет, різнобарвних прожекторів освітлювали небо...

Юрій ЛЕВІТАН.

Олесь ДОНЧЕНКО

Малюнки П. БІЛЕЦЬКОГО

ОПОВІДАННЯ

Є пізньої осені в лісі чарівна, але коротка пора прощання. Ось-ось війне на галявину завірюхою зима, але дні ще стоять дзвінкі, прозори, і скупе проміння осіннього сонця відсвічує прозолоттю на білому тілі берез.

Просвіти між голих дерев несподівано виникають зеленими дзеркалами з ясного, холодного скла, і в їхній глибочині, десь над далекими полями, пропливає чорне гайвороння. Навколо ні голосу, ні шелесту, тільки мовчазні похмури дуби на лядовому узліссі стережуть якусь урочисту таємницю.

В один з таких днів на початку листопада я йшов ледве помітною стежкою в лісі, який обступає невеличке місто Лубни на Полтавщині.

По коліна брів я в золотому шумі опалого листу. Де-не-де ще тремтів на гілці скручений дудочкою одинокий листок, схвятий на зморщувате вушко. Лише вельможі-дуби ще не скинули на зиму своїх жупанів і стояли руди, наче витоплені з м'яса, а кожна їхня гілка скидалася на вогненний лісячий хвіст. Між дерев миготіли білі, як папір, шийки сорок, і пронизливе стрекотіння цих птахів ще більше підкреслювало урочисту лісову тишу прощання.

Несподівано попереду почулась тріскотня-ва, ніби крізь гушавину продирався якийсь великий звір. Війнуло задудливим димом і між кущів ліщини за кілька кроків від мене загарало полум'я. Розбігаючись жовтогарячим віялом, воно жадбно жерло сухе листя, лизало стовбури молодих кленів і дубків, звислося враз угору, припадало до землі, плазувало. Тріщала суха трава, яскраво спалахував хмиз, сячало віття ліщини.

Дівчинка років чотирнадцяти довгою ломакою збивала вогонь.

— Пастухи підпалили! — коротко обізвалась вона до мене.

В її голосі брніло обурення, вона вперто і з якимсь недитячим завзяттям боролася з вогнем. Обличчя її світліло, спід білої хустини вибилося пасмо волосся. Іноді вона стрибала просто на вогонь і люто топтала його черевками.

Я похашцем виломив гілку й почав допомагати дівчинці. Вогонь підкотився до всохлаї лісової ґруші з торішнім сорочачим гніздом на верхівці. Вгору по стовбуру заструмували, звиваючись, десятки багрових і золотих блискавок, і за мить дерево вже палахкотило буйним і гоготливим вихором. З гнізда повалив білий, як молоко, дим, потім присунула з

нього на всі боки сині стріли й дрібно затріщав тонкий хмизок.

Дівчинка підбігла до ґруші і, задихаючись, щосили топтала навколо дерева полум'я, розкидала на всі боки листя.

І вогонь не пішов далі. Чорніла широка випалена прогалина, і на ній злегка курився попіл.

Дівчинка сіла на пенюк, рукавом солдатської ватянки витерла крутий лоб. Тепер я розгледів її краще. У неї було зовсім дитяче найвнє обличчя, і на ньому застиг такий вираз, наче дівчинка колись дуже здивувалась, та й залишилась назавжди здивованою. Сірі очі дивились зачудовано і задумливо, а вії були такі довгі, що тинь від них тріпотіла на щокках, мов крильця метелика.

— Як тебе звати? — спитав я.

— Марійка. А сусіди Марією Синицею звать.

— Ось як! Хто ж тут твої сусіди?

— Та хто ж — лісники з сусідніх ділянок.

— А до лісничкової хати доведеш, Марійко? Переночувати хочу в лісі.

Ми рушили, Марійка йшла поперед мене легко, як тинь. Навіть листя, здавалось, не шелестіло в неї під ногами.

Між дерев майнула хата, вкрита очеретом, ліворуч блиснула синя стьожка ріки.

— Прийшли, — сказала дівчинка. — Я біля Сули живу.

Ми переступили через низенький тинь. До дівчинки підійшла, жалібно мекаючи, біла коза.

— Скучила, Білочко? — ласкаво поляскала її по шії Марійка і запросила мене до хати.

В просторій кімнаті з широкою піччю я озирнувся.

— А де ж лісник?

Дівчинка насупила брови і враз її обличчя набрало суворого вигляду.

— Я і є лісничком, — тихо відповіла вона. — Був тато лісничком, та його німці застріляли... За те, що дубів не давав пилити. Мати ще до війни померла... А сестру... — Марійка кліпнула повіками й стала дивитись кудись у вікно. — А сестру Ольгу в Германію погнали. Ну, а треба ж комусь лісничкувати. Стережу, щоб самовільних порубів не було. Як садили дерева, я сама тисячу ямок викопала. Живемо втрех: я, Білочка та дід Явдоким. Тільки вони старі й глухі і не влязати з печі, все сплять.

1941

Свої ганебні перемоги
Тоді ще святкував Берлін.
Захевшись од бігу, він
Не знав, де поламати ноги.

На заборонені дороги
Ступивши, в чорний вдарив дзвін
З усіх, що мав, підступних мін
Та й на Москву націлів роги.

Столиця волі, серце Рад,
Піднесене над світом чоло,
Майбуття здійсненого лад...

У Сталіна спокійний голос,
І незабутній той парад,
І перший перемоги колос
З кривавих живів у перший рік війни.

М. ДОЛЕНГО

«Тисячу ямок!» Я мимохіть глянув на її маленькі дитячі, але, мабуть, дуже тверді й шаркубітні руки, засмагілі та подряпані, і згадав, як вона змагалася з вогнем.

Нараз Марійка метнулася до стіни ввімкнути радіо. Над столом, біля чорного репродуктора «Рекорд», висів у саморобній рамі з жовтого очерету портрет Сталіна, прикрашений вишиваним рушником. На репродукторі красувався вінок з кленового листу, серед якого полум'яніли яскочервоні плоди шпінши.

— Лісничок пояснив, — сказала дівчинка. — що сьогодні товариш Сталін говоритиме. Завтра ж бо Жовтневі свята!

Стурбовано стріснулися вії, бо репродуктор мовчав.

— Ой, лишенько моє, прогавила!

— Як гарно, — прошепотіла вона, — як гарно, що є на світі Сталін!

Я ввійняв годинник.

— Не турбуйся, ще рано. Розкажи краще, як ти живеш.

Вона присіла до столу.

— Як вам сказати, дядю... Заможно живу. У мене ж, крім кози, п'ятеро курей-кубаторок — з такого апарату, що сам курчат вилуплює. А кубаторки несуть здорово. Було ще двоє малих козенят, та лісниця забрала... Влітку тут хороше — солов'ї тьохкають, ягоди скільки лісової — рви та їж! Чули ви, як бджоли гудуть над липами? А на острові зогуля як почне кувати, як почне... Я й гукну їй, щоб прокувала мені довгі літа... Потім... потім, буває, попорху товаришів Сталіну прокувати. Вона й кує. А я рахую і вся просто

тремчу. Одного разу почала зозуля Сталіну кувати. Голосиста така зозуля — куге й куге. Тридцять разів ударила і все куге. А в мене серце шоразу гук-гук, гук-гук... «Зозуленько, дороженька, — прошу вже її, — куй іще, не переставай!» Така я щаслива була: сто років накувала тоді зозулі!.. А взимку сумно. Як загуде вітер, як застогне хурговина в лісі... Буває, що й сирій завне.

Вона замовкла, потім, щось пригадавши, враз уся засвітилась, як молода берізка:

— А наші добре германа б'ють! Казав лісівник, що й моя сестра скоро приїде. А як же! Як тільки дійдуть до Берліна, тут уже германові й капуг. І тоді всі невільники додому повернуться. А лісівник Дмитрович усе знає. Я вам скажу: він наречений Ольжині. Атож! Як тільки Ольга повернеться, так відразу ж вони й одружаться.

Стеміло. Марійка засвітила каганець й засвісила рядниною вікно.

В репродукторі щось раптом прорвалося крізь далекі простори, почувся гул тисячі голосів і грім оплесків. Потім все стихло. І тоді почав говорити Сталін. Я відразу пізнав його голос.

На печі несподівано завотузився й кахикнув дід, і Марійка схопилася з відчаєм на обличчі. Але дід затих, і дівчинка знову застигла перед репродуктором.

Голос Сталіна — повільний і спокійний — звучав у самотній лісовій халупі. Він був ось тут, між нами, тепло припадав до наших грудей.

Я чув, як важко дихала Марійка. Її зіниці вилучали проміння, обличчя сяяло таким поривом і щастям, що, здавалось, не голос Сталіна, а сам Сталін завітав у цю оселю, і дівчинка бачила його біля себе — близьку і рідну людину, яку любила по-дитячому ніжно й тривожно, якій улітку над рікою просила в зозул' довгі літа...

Затих у репродукторі останній звук голосу, і тоді нестримна хвиля оплесків, радісна буря вигуків прилинула через темні ліси й порожні осінні степи в лісову хатину.

Я погладив дівчинці волосся. Марійка підвела голову й глянула на мене. Ні мокрих її щокх мерехтіли бліки від каганця.

— Як гарно, — прошепотіла вона, — як гарно, що є на світі Сталін!

І усмішка, ніжна й сором'язлива, висушила її сльози.

— Я часто думаю про нього, — промовила дівчинка довірливо й тихо. — Це ж він повер мені сестру з того клятого Берліна! Чим же я віддячу йому?

Вона замовкла, і ми обоє мовчки сиділи, дивились на мерехтливий вогник каганця й усміхались своїм думкам.

Уранці я попрощався з Марійкою. Вона привела мене й показала дорогу до міста.

Я йшов над Сулою, засипаною опалим листом, і мені здавалось, що я знайшов в осінньому лісі щось дорогоцінне, чого не загублю все життя.

... і мені здавалось, що я знайшов в осінньому лісі щось дорогоцінне*...

В. І. ЛЕНІН про ФРІДРІХА ЕНГЕЛЬСА

«...У небагатьох словах заслуги Маркса й Енгельса перед робітничим класом можна визначити так: вони навчили робітничий клас самопізнання і самосвідомості, і на місце мрій поставили науку».

«...Маркс і Енгельс, що обидва знали російську мову і читали російські книги, дуже цікавилися Росією, з співчуттям стежили за російським революційним рухом і підтримували стосунки з російськими революціонерами».

«...героїчна боротьба нечисленної купки російських революціонерів з могутнім царським урядом зустрічала в душах цих випробуваних революціонерів найспівчутливіший відгук».

«...і Маркс і Енгельс ясно бачили, що і для західноєвропейського робітничого руху політична революція в Росії матиме величезне значення».

«...Тільки вільна Росія, що не потребує ні пригноблення поляків, фінляндців, німців, вірменів та інших дрібних народів, ні постійного нацькування Франції і Німеччини однієї на одну, дасть сучасній Європі вільно зітхнути від воєнних тягот, ослабить усі реакційні елементи в Європі і збільшить силу європейського робітничого класу. Ось чому Енгельс і для успіхів робітничого руху на Заході палко бажав встановлення в Росії політичної свободи. Російські революціонери втратили в ньому свого найкращого друга».

Вічна пам'ять Фрідріхові Енгельсу, великому борцеві і вчителю пролетаріату!»

Ленін, Твори, т. І, «Фрідріх Енгельс».

МІСТО НА ДНІПРІ

Сава ГОЛОВАНІВСЬКИЙ

ПОЕМА

1
Над почорнілою землею
біля зміллого Дніпра
стоїть тополя, а за нею
каміна зводиться гора.
Сидить на ній мовчазно жінка.
Вона не чує з даліни
пісень, що вилилися дзвінко
на позолочені лани.
Очіма, повними печалі,
вона не бачить навкруги
ясної сонячної далі,
що осяває береги...
Округ брунькується і квітне
весна рожева і нова,
життя підводиться новітнє
і давня слава ожива,
дзвенять над тихою рікою
людей далекі голоси,
пора вечірного спокою
приходить в луки та ліси...
У неї ж тільки ця тополя
в сумних відблисках очей,
немов рокована недоля,
мов смерті траурний розчах.

2
— Хто ти така? Якого горя
ти напилася доп'яна?
Чи з дна схвилюваного моря
в тобі повстала лавина,
чи може ти закам'яніла
і в скелю глибоко вросла,
чи в кров недвижимого тіла
гора вагу свою влила?
Ти може знала і любила,
та загубила і — нема
і стала сра і немилу
тобі ця молодість німа,
а може ще не відчувала
ясної радості душа,
і те, чого ти ще не знала,
цей сум на серці залиша...

3
Закутий в присмерки недвижний
лежить Дніпро. А вдаліні
лиш зрідка схлопуються крижні,
немов сполохані у сні.
Надходить вечір. Мов примара,
туман над плесамі зрина,
і хутко тане дальня хмара,
вечірнім золотом ясна.
Змовкає зпалеку гвірка,
і ніч над світом постає,
і серед неба перша зріпка
покоїння пробуде своє.
Плыве з замряного поля
вічно повільна тишина,

і лиш схвилювана тополя
ледь-ледь шуміти почина.

4
— Чому сиджу я ніби мертва?
Присядь і ти — я розповім.
Уже давно погасла жертва,
чуттям принесена моїм.
Здається, навіть — я привикла...
Та от, з'явившись, ніби в сні,
короткий спогад в серце ікла
вганяє холодно мені.
Тоді про все я забуваю —
іду сюди і крізь роки
дивлюся в темні виднокраю,
на синь зміллого ріки
і на тополлю спопелілу —
мою сестрицю неживу,
мов на криваву і зболілу
ще свіжу рану ножову.

5
І все в уяві оживає —
передвоєнна тишина,
все, що поглинула війна,
чому повернення немає.
Немає? Ні, я вірю — е,
та тільки певно не для мене!
Чоло посріблене мого,
і горя тишення шалене
дорогу щастю перетне
до серця спаленого болем
і вже міцною перед колим
ти не стрічатимеш мене.
Я не позбулася льодського:
я вже сміюся, як колись,
я, як і всі, радію з того,
що мої наші розвілилися,
що динне світ на повні груди
і мислить звільненим умом,
і знов сміються добрі люди,
на трул вихолячи гуртом.
Я і тепер хожу по місту —
дивлюся на небо, як і всі,
люблю каштанів многолисту
корону в ранішній росі;
я відчуваю все як треба,
але звисає над усім,
мов хмара збуреного неба,
та перша кров... той перший
дим...

6
Позаду, там, лежить Хрещатик.
Ти був на ньому. З тих руїн
гірка ріка бере-початок,
велике горе... Біля стін,
велем поточених на порох,
колись щасливі ми були,

7
Та от — ударив грим, коли
прийшов і в наше місто ворог.
В ті дні я тільки розвила,
я тільки вперше полюбила,
почула вперше слово «милла»,
бо вперше милою була.
О, я була тоді щаслива!
В моїх очах ясніло все,
неначе світ обмила злива,
що в краплях золото несе...
Тополі, здіблені як вежі,
каштани з квітами в руках,
Дніпро в кам'яних берегах
і даль в золоченій мережі,
огні, що світяться крізь дим,
Полудд принишклий, — ніби вимер,
старий чавунний Володимир,
з хрестом замверлий над усім,
святкова вишуканість саду
і неба київського сталь,
нічне кафе «Континенталь»
і блиск Хрещатика позаду!..

8
Микола — звали так того,
кого я ніжно полюбила.
Там, на Хрещатику його
я вперше з друзями зустріла;
там ласки першої слова
він тихо вимовив до мене
і те довільне і знаменне,
що довго в серці визріла.
Які він очі мав? Не знаю.
Я тільки знаю, що ясні.
Вікном в безмежність виднокраю
вогни здавалися мені.
Краса... А що вона говорить,
бодай ясна, як небеса,
коли постане з нею поряд
душі відкритої краса!
Він був один для мене в світі,
один — на сонячному тлі,
як це — в каштановому півті
єдине місто на землі,
як ця, завершена і строга
у сайві сходів і світань,
струнка хрещатицька дорога
моїх думок і почувань.

8
Проти останньої недлі
ми одружилися. Були
усі на нашому весіллі,
з ким ми стрічалися коли —
всі наші друзі: та знайомі,
старі шкільні товариші,
всі, хто у нас бували в домі,
сліди лишаючи в душі.
Ми не вгадали до світанку —
ми всі гуляли і пали

9
; шклянкою покала об шклянку
з вином, обходячи столи.
Ми нашу юність прославляли,
велький день і вільний час,
який наповнив нам бокали
і научив радіти нас,
і нужно діялися останнім,
Тоді лише про наше серце дбав...
Та от... уже перед світанням
удар і стогін пролунав...
Один і другий... і над містом,
зірвавшись блискавкою враз,
скаженим скреготом і свистом,
війна звалилася на нас.

9
Так я жила в полоні марев
в ту весну любові і рясну!
Та грим над Києвом ударив
і пробудив мене від сну.
То був не перший — в далі
синій —

10
весняний, радісний удар,
— прокотився грим осінній
серед негоди, серед хмар.
Він вивував тяжке прощання
і горе не лише мені
і прокляла я те світання
і перших вибухів огні,
ту мить, коли по всій країні
юнацькі долі в шинелях
з тяжкими ношами на спині
уже виходили на шлях —
ішли, рівняючись на зорі,
від болю хмури і сумні
та зосереджені й суворі,
як всі, хто б'ється на війні.

10
В той день я бачила Хрещатик
і не впізнала. На зорі
двох пошматованих дівчаток
везли ховати матері.
Шось на Солом'янці горіло
і димом з Дарницьк несло:
війна в моє впиалась тіло,
в таку Неділю, як на зло!
Уже каштани одвітали,
і білосніжні пелюстки
далеко з парків залітали,
мов знак тривоги і тоски.
Та їх ніхто не бачив ніні —
всі хмуρο стежили за тим,
як, ніби свічка, в далі сині
літак змиває, і за ним,
скажено вночи в погоні,
вже інший рідється в блакить...
Хвилина... і, як на долоні,
на площі долум'я летить.

11.

Я теж, як всі, спостерігала,
але, напевне, як і всіх,
мене тривога небувала
очей позбавила ясных.
Що сталося? З якого неба
упав невидимий цей грім?
Чого в моєму серці треба
ксмусь з неодолюством своїм?
Чим завинила я? — Можливо,
я долі вдячна не була?
Завщо ж ти, смертельна зливо,
свій гнів на мене пролила?
Навіщо ж ти змутила душу
кривавим привидом ві сні?!
І зрозуміла я, що — ні,
я поборю себе, бо мушу!
Бо цей рожевий небосхил —
то відблиск юності моєї
і я лишаюся без крил,
краси позбавлена цієї,
полів, які мене колись
нащадком вдячним народили,
в яких дідах моїх могили,
що гордо в небо здійнялись.
І в мить найтяжчої грози
в мені постала дивна сила,
і вперше я не проронила
в біді ні слова, ні сльози.

12

Я ночі першої тривогу
запам'ятала назавжди...
Вокзал. Повільні поїзди
ще в темі намагають дорогу...
Давно, позбавлений краси...
Перон... В обіймах тихі парні...
і серць схвилювані удари,
і душ нечутні голоси...
Я відчувала мрії любі,
що в людях трепетних цвіли.
Як ми зустрінемося? Коли
кінець надійде лютий згубі?
Чи скоро прийде тихий час,
коли, вертаючись додому,
ми стрінем в Києві старому
любоб, збудовану для нас?
Коли ці вулиці розквітлі,
що зараз в темін одяглись,
засяють знову, як колісь,
в новому райдужному світлі!
Та враз — удар. Тяжких колон
і стін підірваних падіння,
і брязкіт скла, і свист каміння,
і я — закута в довгий сон.
І рев швидкої допомоги,
і — ні прощання, ні розмов...
Так багряніє перша кров
між днями Щастя і Тривоги.

13

Білява, ніжна голова,
глибокі очі — сині, сині...
я тільки скупись на слова
в душі ненавиділа нині!
Тривожно марячи ві сні,
ще перев'язана і кволла,
не знала я — чому мені
шкочуде слова мій Микола?
Коли б він тільки відповів...

коли б сказав: — живий...
прлину...
чи тільки поглядом, без слів,
мене покликвав на хвилину...
Та він мовчав. І в тишині
цієї білої лікарні
були болю тривоги — марні,
були запитання — страшні.
Я тихо лікаря гукала:
— Скажіть одверто — що нема,
скажіть, що там, біля вокзалу,
його убито... Вічна тьма,
нас розлучивши без вагання,
на нього тяжко налягла...
Та все мовчало. І була
в тій тиші відповідь остання.

14

Тривожні гули вдалині
все наближались, ясніли
і все безжалісній мені
впивались в серце, ніби стріли...
То був по Києву Ірпіль
і німцем вирубана Пуща,
позвала на місто чорна тьма,
мов тьм від мхари неминуща.
Зростав, народжуючись, свист
і раптом з далі голубої
в Дніпро летіли ці на міст
з скаженим скреготом набой.
Я припадала до вікна,
впивалась жадбно очима
і розуміла: то — війна
іде безжална, безборима!
Чим стріти я могла її,
як стати поперек дороги?
Виналясь виснажені моги
і очі тьмарились мої.
І зовсім стомлену і кволу,
мене під гуркіт і виття
здімляли з кафельного полу
і в постіль кляли як дитя.
Я тяжко марила і мовчала.
І насувалася й росла,
мов тьм єдиного причалу,
любоб, яка в мені жила.
Був то єдиний порятунок...
О, не зважаючи на все,
він свій цілющий поцілунок
мені на крилах принесе!
І я піду. Куди? Не знаю.
Аби удвох, аби за ним!
Якщо нема недолі краю, —
хай буде кров, огонь і дим,
хай буде смерть! — аби натомість
зустріти ворога грудьми...
Та повертається свідомість,
я прокидаюся... з п'яними
вдвляюся пильно в шось зелене,
незрозуміле, неясне...
і бачу: — німець біля мене,
очима змірює мене.

15

Так сталося те, чого не ждала
я ні в уяві, ні в сні,
так увійшла страшна навала
і смерті сили нависні
в алеї нашій тополіні,
в сумні каштанові сади

і в серце, що несе й поніні:
тих днів незливані сліди.
З лихим дарунком рання осінь
прийшла безрадсно до нас —
ще сонця теплого не згас
і піднімався в ніжку просинь
ласкавий промінь; навкруги
ще тихе мріяло дозвілля
і на Дніпрі прозора хвиля
повільно біла в береги...
А місто зовсім спорожніло,
неначе вимерло давно,
в хати заблюсю воно
і вголос зойкнути не сміло.
Здавалось, осені імла
серця потьмарила жагучі
і на старі Дніпрові кручі
не дощ, а сльози пролила!
І, ніби десь на дні морському,
забула вже і я про сміх,
і від усіх бажань моїх
одне лишилося — додому.
Мерщій додому! — може там
для мене мати зберігає
щасливу звістку або знає
щось про Миколу — де він сам!
Але тяжке передчуття
холодним потом обдавало,
і серце спокою не мало,
немов минуле — вороття.
Сумна по берегу кругому
вночі з лікарні я брела.
От я, нарешті, біля дому,
де я знайшлася і зросла...
Та що це? — урвище довкола,
каміння чорне і пісок,
тополя спалена і гола,
іржава брама і замок.
Кого в пустелі цій питати?
Хібащо вітру чи Дніпра?
Куди ж стара поділася мати,
куди втекла моя сестра,
куди сусіди позникали?..
Нікого... Тиша навкруги...
Лиш хвиля хлопає помалу
на спорожнілі береги.

16

Мене удосвіта прохожі
там на пожарищі знайшли:
вони почули звуки, схожі
на тихий стогін. І коли
я опритомніла і встала,
і посміхнулася, врешті, їм —
вони мене сховали в дім
десь на Дніпрі біля причалу.
Була то вирита в землі
маленька яма над водою —
вторі віконниці малі
і стеля, вкрита осокою.
Там я жила. Але й на мить
в душі я спокою не мала —
щодня я місто обгала:
куток останній, що лежить
десь за Соломянкою — в полі
або за Липками — вторі,
на спопелілому Подолі,
де хижі хияються старі...
Пости обходячи ворожі,
неначе злодій, кризь дроти,
я дерлася кризь огорожі —
аби пройти, аби дійти!

Людей питала — чи не має
хтонебудь звістки від своїх
чи випадково серед них
і про Миколу хто не знає;
чи може бачити хто батьків
або сестру мою єдину,
хто б пожаляв і розповів
про правду їхнього загину...
Та тільки все було — дарма:
ні звуку лобого, ні слова.
Незбагнена таємна змова
мене обтала, як тюрма!
Страшна і дивна невідомість
і одинокість без межі...
Нікого рідного... Натомість
слова і погляди — чужі.

17

Обуту в чоботи подергі,
в лахміття чорне і брудне,
чи може облудний спокій смерті
уже приваблював мене.
Не раз, ударами безсила
відповідати на удар,
життя своє я вже носила
як неминучість, як тягар.
Я не соромилась утоми,
та, долі дивлячись в лице,
я знала — прийде невідоме
і ще судитиме за це.
Воно суворо запитає
всіх, хто учив мене в житті:
«А де ж вона? Чому немає
її зі мною при меті?!»
Вона умерла так, як треба,
як всі її товариші,
чи може синь якого неба
набридла стомлений душі;
чи слабодуха і безсила
або безвольна і німа
своего кров'ю оросила
вона шляхи мої дарма?!»
Так, так, — була безмірно згодна
я з невлаганністю судді!
Але, над прівною тоді
безсила стоячи я голодна,
з очима в злому тумані,
з душею в горі і тривозі,
я все ж хилилася в знемогу
і опинялася на дні.
І якось, ставши над рікою,
готова кинутися з п'яними,
я раптом з силою земною
дитя відчула під грудьми.
Живе... безсмертне... живодайне...
всьому облудному на зло, —
слід нерозказаної тайни, —
воно плодом в мені росло!
І я від прівни відступила,
уже щаслива, як колісь!
Я знала — молодість і сила
в мені назавше підвелись.
Я ледь знайшла свою хатину...
лягла... і, в спогаді старі
її відптаючі — дитину,
уже не спала до зорі.

18

Страшна, засніжена суворість
тієї першої зими
ввійшла в мою щасливу хворість

15

разом з беззліб'ям і слізьми.
 Тепер я жити, жити мала
 (не ради власного життя!)
 В мені самій тепер зростаю
 з майбутнім радісне злиття.
 Злиття з надією! Єднання
 з тим невідомим та близьким,
 для кого іскорка остання
 горіла саявом золотим.
 Для нього лиш і для Миколи!
 Ради майбутніх довголіть
 життя, яке в мені ніколи
 ще не наважувалося тліть!
 На скелі зводячись, поблизу
 щодня в дубовому бору
 я набирала в'язку хмизу
 в свою нетоплену нору.
 Збирала сніг, топила воду
 з Дніпра, закутого в льоду,
 холодну душу в нагороду
 щоранку гріла за труди.
 Хазяйнувала, гомоніла
 сама з собою мимохит'я,
 як не було, — шукала діла,
 аби без діла не сидіть.
 А потім... потім!.. Ні, не сором
 просити крихту у людей
 для того, хто майбутнім зором
 на стид дивитиметься цей!
 Тому, хто змушений прожити
 не ради себе і не сам,
 хто не умів нічим служити
 на крові викоханим псам!

19

Біля центрального вокзалу,
 в хустину запнута товсту,
 не перший день уже стояла
 на ганебному посту.
 Мене снігами замігало,
 збивало в'холоду з ніг,
 і одчайдушно і зухвало
 з розгоону кидало на сніг.
 Зривало дах поривом вітру
 і, прогрімивши, ніби грім,
 одягу він мою нехитру
 вогнем пронизував своїм.
 Ніхто до мене не підходив.
 Немов закопана у сніг,
 я викликала тільки подив
 в таку хурдєлицю у всіх.
 Та от... спинається прохожий.
 Він озирається округ
 і тихо каже:

«Я ваш друг,
 хоча на друга і не схожий».
 Я стрепенулася. Добра
 я вже від зустрічей не ждала,
 вже на мені образ навала
 давно тяжіла, як гора!
 Волосся висвітлюючи срібно,
 мені дала вже доля все.
 Що ж зустріч ця мені несе,
 чого від мене їй потрібно?
 Та цей далекий був від сліз.
 «Так от ви де! — сказав він
 стиха. —

Він значить скуштували лиха...
 Ну, що ж, — я радість вам
 приніс!

Мершій ідіть собі додому:
 слідом за вами прийде гість,
 який вам, — судячи по всьому, —

за мене більше розповідь!»
 Він зник. Я зовсім онім'їла.
 Що, що ж про гостя чула я?..
 Чи знає він — چه ім'я
 уже назвати я посміла!
 Мершій додому! В добрий час!
 Не озираючись, хутчіше!
 Не загубив би сліду лише
 той, хто в душі моїй не згас!
 Через рови, через замети
 я бігла в холоди завій,
 здавалося, — притулок мій
 за морем тьми, в кінці планети...
 Та от, нарешті, вже й Дніпро,
 халупа вкрита осокою,
 де не чекала я спокою,
 давно забувши про добро...
 Вбігаю. Стомлена і квюла,
 сідаю важко на осли...
 І за хвилину входить він,
 мій несподіваний Микола!

• 20

Мій несподіваний... дарма!
 Щодня я стріти сподівалась
 любов, якій уже, здавалось,
 давно повернення нема.
 Мовчазно лежачи в халупі
 в облозі вогкого тепла,
 я в безкінечні ночі глупі
 до ранку спати не могла.
 Я уявляла. Він приходив
 до мене ніби наяву —
 то з диму огненних походів,
 любов даруючи живу,
 то крізь нечувану завню,
 мов з дна вселюдської біди,
 свою незбагнену надію
 мені приносячи завжди.
 І він прийшов. Але — ніколи
 стрічати в райдужному сні
 такого дивного Миколи
 ще не доводилось мені!
 Земний, веселої удачі,
 мов з бриди хто його стесав,
 він посміхався і гарчі
 до мене руки простягав.
 І це було як в сні новому —
 густа білява борода,
 тісний козушок, взятий з дому,
 і шапка-ушанка руда,
 і, мов стіна, широкі груди,
 в які, здавалось, — поринь
 і вже — умри або загинь, —
 а не відірвешся нікуди!
 Мов зачаровані й німі,
 в обіймах довго ми стояли
 і серць своїх не відчували,
 не чули подихів самі.
 І тьму оглянувши навколо,
 він зазирнув мені в лице...
 «Ти тут сама?»
 «Сама, Миколо».
 «Як ти жила?»
 «Забудь про це».

21

В той день, коли нас розлучила
 безжалюшим вироком війна,
 коли судьба оскаженила
 між нас повстада, як стіна.

і бомби ринули на город,
 нічний порушуючи сон, —
 він теж упав зі мною поряд
 на закривавлений перон...
 Уже рушаючи в дорогу,
 телпущки цокали за риг, —
 Микола ж знічену ногу
 спід цегли витягти не міг.
 Він бачив, як мене забрали,
 як нерухомо понесли;
 він спід каміної навали
 не міг звестися. І коли
 дійшли, нарешті, і до нього, —
 не міг дізнатися він ніде,
 який до мене шлях веде
 в тривозі Києва нічного.
 Так зникла я з його очей.
 Але, тамуючи тривогу,
 він в муках скридлених людей
 знайшов ясну свою дорогу.
 В ті дні мовчала даліна,
 і прислухались марно люди —
 чи грім гарматний нівідкуди,
 мов віщій клич, не доліна?
 Та все мовчало. Тільки тихо,
 мов серед мертвеного сну,
 до серць людських злідало лнхо
 свою правичку навісну.
 Воно підводилось навшпиньки
 і, в душі таячи, як звір,
 при світлі вилляних зір
 вночі обходило будинки,
 по місту нишпорило скрізь,
 в льохі таємні зазірало
 і вилло хижо і зухвало
 на запахи крові або сліз.
 Нешасний вистражданий Київ!
 Він бачив смерть своєю стократ,
 та не зловив героя кат
 ні Тамерланів, ні Батієв,
 ні цей. Хоч Київ затримів,
 коли на смерть, немов отару,
 гонив до Бабиного Яру
 гідкий прусак його синів;
 коли, ошукуючи жертву
 в багатослізному рову,
 не пошадив він ані мертву,
 ані квітучу і живу!
 Тримтіла спалена і гола
 сумна поляна від плачу...
 Був між людей і мій Микола —
 він надивився досхоchu!
 І важко навіть уявити —
 як врятуватися зумів
 він спід занесених пожів,
 щоб ще боротися і жити!

22

Він на ніч десь зникав, як тїнь,
 і, ще коли бувало темно,
 вертався рано в мій курїнь
 пошукельним берегом таємно.
 Козуха скинувши свого,
 він подав стомлено, бувало,
 і тільки посмішку його
 я в тьмі душею відчувала.
 Від мене потай він радів —
 чудний і любий мій хлопчина!
 Та розуміла я без слів,
 яка тим радощам причина.
 Гули над Києвом чутки,
 немов рої несамовито:

то від нещадної руки
 загинув німець; то убито
 і з кручі пущено на дно
 когось за зраду, мов собаку;
 то бомбу кинуту в вікно
 якомусь катові в подяку.
 Неспокій вулицями брів,
 у вікна стукав звідусюди,
 і посміхалися без слів,
 новини слухаючи люди.

І з уст не сходив рятівник,
 якого звали «Бородою»...
 Лиш німець злякано поник
 перед нечуваною мстою.
 І, задихаючись в днмду,
 оголосив він звідусюди:
 «Сто тисяч ми дамо тому,
 хто нам живим його зловбуе».
 Та, ніби відволів на це,
 в якій гроба була і сила,
 лукава посмішка лише
 людині кожній веселила:
 немов би дихаючи з ним
 грудьми єдиними зухвало,
 все місто вибухом одним
 вечірню тишу потрясло.
 Він вигравав в смертельній грі,
 бо знав, що з мороку сумного
 волає місто на Дніпрі
 і сподівається на нього.
 І він приймав тяжкий двобій,
 і зустрічав, як сонце в мряку,
 ту саму посмішку, в якій
 читав надію і подяку.
 Я знала, хто він. Але сам
 він не сказав мені ні слова.
 Синіла ніч. Вода Дніпровна
 свій шум під ноги слала нам.
 Стояла тиша. Лиш довкола
 зривались птнці з узбереж...
 І запитала я:

«Миколо,
 ти чув про Бороду?»
 «Авжеж...»
 «А знаєш, хто він?»
 «Ти цікава!» —
 так він сказав і зник в курїнь
 і спід солом'яних склепін
 лиш борода його білява
 ледь-ледь ясніла... Та, коли
 мннула ніч і вже світало,
 він посміхнувся:
 «Сто замало!
 За мене б двісті віддали!».

23

Хто любить місто тополине
 і б'є судьбі його чолом,
 хто краще, борючись, загине,
 аніж розлучиться з Дніпром, —
 той пам'ятатиме довку
 краси поверженої дзвін,
 печаль пожеж многоязку
 і дим хрешатиських руїн.
 Огні відбилися там нині
 в асфальті, ніби у воді,
 і замість древньої святині
 встають будови молоді,
 і люди дивляться щасливі —
 як дікі злочини свої
 в труди споконують спесиві
 руйнінники і палії.
 Тоді пожарниці й руїни

Ще димом сходили їдким —
про сум всієї України
мені нагадував той дим,
про невіддану образу
і про скалчену красу,
яка відродиться не зразу
у хашах довгого часу.
Та це покриснені каміння
і кожен зівечений дім
колись майбутні покоління
вшанують спогадом своїм.
Вони згадають, як під пилотом,
під нагромадженням страшним
жорстоко мстився кожен вилотом
за кривду, вчинену над ним.
Там присягалися на криці
і на пробитих парктвках
герої древньої столиці
в кожухах, в заячих шапках.
Клялася на зброї урочище
ті, хто, зневаживши біду,
були в своє нещасне місто
закохані, як в молоду.
Тепер я знала вже про все це:
всі таємниці неземні
тепер його закриті серце
відкрито звиріло мені.
І я відчула дивну силу,
яку примусив жити він...
І вперше я вночі ходила
з ним до хрещатинських руїн.

24

Весна у виплаканий Київ
прийшла безрадісна, сумна...
Зацвів нелепо Голосів
і Пушті зранена сосна.
Старих каштанів рівні свічі
з зелених блискалки свічал
і, всім засліплюючи вічі,
горіли день і ніч підраді.
Все в сонці сяяло і квітло,
лиш люди скніли, мов на дні —
ім це невмишлене світло
минулі згадувало дні.
І на душі ставало тяжче
від нелегого відчуття,
що торжество весни світає —
не їхнє радісне буття.
Я теж, як всі, жебракувала,
але тепер не від нужди;
біля Південного вокзалу
стояла я, як і завжди.
Я все чекала — та не долі
і не черстоного сухаря;
не в небесах — зі мною, долі,
цвіла ясна моя зоря.
Минали стомлені прохожі,
здаля вітаючи мене,
були вони на мене схожі.
От-от, здавалося, зогне
їх вітру лагідне дихання,
або під сонцем молодим
вони без стогону й зітхання
от-от розвіються, як дим.
І тільки зрідка парубійко
чи заклопотане дівча
мені підносило копійку
і подавало за плеча.
Я посміхалася в поклоні
і, відступаючи на крок,
стигала радісно в долоні
паперу зібганий листок.
Був то пароль або сповістка,
чи інший лист до Бороди
і підпис — «Батько» чи
«Невістка»,
адреса — звідки і куди.
Та от, виходячи з вокзалу,
до мене жінка підійшла,
шматок паперу подала

Малюнки П. БІЛЕЦЬКОГО.

і, озирюючись, сказала:
— Мужайтеся в жорстокий час!
Миколою вашого скопили...
Глядіть — тримайтеся шосіли,
бо дома засідка на вас.
Я онімила. — Хто? Завіщо?
А втім я знала все сама.
Мені згадалася зима;
я знов одна і вітер свиче —
до неба сніжний буревій
над курунем моїм здіймає...
І на повернення немає
уже в душі моїй надій.

25

Я з Володимирської річки
в нічні вдвляюся поля,
і світло трепетної зірки
до мене тягнеться аляда.
Тремтить вгорі воно, неначе
з мізини зривається склепіння,
щоб сийво кинути незряче
на мій розкиданий курнє.
Там чорну бацу я солому,
дошки від ліжка і стола:
все, що лишалося від дому,
де я з Миколою жила.
Там ще розриту яму видко,
три тіні бродять навкруги,
і оглашає люто й гидко
німецька лайка береги.
Вони стоять біля причалу:
Ну що ж, чекайте — не піді!
Я що стрічатиму біду
не так, як інші, зустрічала.
І цілу ніч я тут без сну
сиджу задумливо на схилі —
дивлюсь на висріблені хвилі
і на півтемну далину,
і світ, де стільки я стерпіла,
йдучи в майбутнє голубе,
усім еством душі і тіла
я відчуваю, як себе.

26

Мов на військовому параді,
удари кованих чобіт —
щереги в замкненому ліді
ступають рівно на граніт.
Сухі удари барабана,
команди вигуки різкі
і знов болочі і тяжкі
чобіт удари по майдану.
Сурмить безжалісно сурмач,
і все мішається в тривозі,
і раптом крик, і раптом плач,
і гуркіт пострілу на розі...
Прохожі кидаються — в сад,
навалом — підлітки і літні,
та шлях відрізано назад:
ні в сад, ні в темні підворітні,
ані в завулки не втекти —
усі дороги перетято.
І скрізь — насупившись пихато,
стоять шиковані пости.
Що це — в Німецьчину облава?
Усі стривожено тремтять.
Уже давно пробіло п'ять,
уже Софія златоглава
вечірнім золотом горить,
а люди стомлені в облозі
і, ніби рік, кулгає мить,
повільно тягнучись в знемозі.
І раптом — гомін, зойки, рух... —
конвою з'являється за рогу.
Мов шелест, тихий шум округ...
Проходить стримано і строго
білявий в'язень звіддала.
Чоло він високо тримає
і борода йому спадає

На груди чорні, як земля...
Він наближається поволі...
я ще його не пізнаю...
Я бацу тільки, що стою
серед своїх, в тісному колі,
Чому вони круг мене, тут,
і сумно зазирають в очі?!
Хіба не всіх, загнавши в кут,
нас тут триматимуть до ночі?
І от свідомість будить крик:
«Не смійте, звірі!» — і

відразу

цей вигук в мозок мій проник,
моя підкорюючись наказу.
Я падаю. Тяжка іміла
стіною очі заступає.
Я в прірві. Виходу немає.
Все в тумані... Чи не була
я вже щасливою в недолі,
чи ж не здавалося ясним
мені усе на світі з ним,
неначе день на видкоколі?..
І нерухома я лежу,
укрита морозом і млою,
і шепіт чую наді мною,
легке дихання і чужу
я раптом руку відчуваю
і, прокидаючись від сну,
мов неіснуючого раю —
я чую мову неясну.

НЕВІДОМА

Я вас утішити не в силі.
Все, все я втратила, як він.
У протитанкові рови,
мов квіти викохані й милі,
мої дівчата полягли;
моїх синів забрали з школи —
я не побачу їх ніколи.
Де їх убито і коли?
Я все згубила.

Я

Що ж тримає
вас на скривавленій землі,
коли сподіванки немає...
коли в недолі, як в імлі,
уже зогріти нічим душу,
бо зникло світло золоте?
Ви живете?

НЕВІДОМА

Живу, бо мушу,
і небу дякую за те!
Живу, бо житиме на світі
любов, і правда, і краса,
і місто в радості і цвіті,
і ля зоря, що не згаса.
Нема землі моїй загину!
І не зупиняться борня,
яка, — спинятись, як провину,
мені також забороня.
Надії світлої шматочок
уб'є навкіш лють чужу —
я ще синів собі і дочок
на попеліщі нарожу!
Нехай і вам на ноги встати
поможе крихітка мала
цієї віри.

Я

Хто ви?

НЕВІДОМА

Мати.

І я звелася і пішла.

27

Зоріла ніч на видкоколі...
Стояли, звівшись догори,

руїні припішкі табори,
вогнем опалені та голі.
Німа заммерла далина,
мов перебороючі чари
дошем вантаженої хмари,
з якої місяць вирина.
І все було так тихо-тихо
з нічним світлимом на чолі,
неначе вже померло лихо
на цій скривавленій землі,
неначе все вже відбулося,
надію втілюши мою,
і надь настав уже і ось я
і денд краєм вчності стою!
Усі нерівності планети
в цю мить, зливаються в одну —
душі схвиленої злеті
з тяжкими зривами на дно,
надії зникнення в тумані
з сніжним сонця наяву
і з тим, що я була на грані,
але звелася і — живу.
Я озирнулася: довкола,
мов після бою, на землі
лежали трупи... В тьмяній млі
бліді губискували чола
і між густих кривавих плям
тіла чорніли, ніби тіні
і очі мертві, мов камінні,
до зір волали тут і там.
Що сталося? Борня кривава,
коротка сугічка та білі!
Тут справедливості і права
вони шукали в тьмі нічній.
Убила лють їх зухвала
на пережожену путь,
коли між них і я лежала,
неначе мертва, в забутті.

28

Я вже любов твою відчула,
велике місто на Дніпрі!
Уся тоска моя минула
у світлі вічної зорі
встає в схвилований уяві:
все віддала, що мала, я!
І я віднині — плоть твоя,
бо бути я твоею вправі.
І е тепер одна в житті
у мене радість і тривога:
каштанів вежі золоті
і парків вишуканість строга;
пісень невмишлених дзвін
і вулиць ласковості рожева,
біля хрещатинських руїн
ще не розквітчані дерева!
Зростає місто до небес,
як думи спів — тисячолітне:
гарячих піль і синіх плес
блакиті і сонце в ньому квітне.
Велично дивлячись в Дніпро,
воно красується і знає,
що ційлі світ сьогодні про
ясне лице його співає.
Цвітять, і славется в віках,
новозбудовані на крищі
майдани древньої столиці,
мов крил розкинутих розмах,
майбутніх палаців початок
і веж зростання на горі,
і в сяйві вічної зорі
з руїн піднесений Хрещатик!
В тобі знайду душі своєї
і серцю спокій та утіху,
і забуття старому лиху,
і сяйво райдужних надій,
в тобі — мое велике Місто,
моя любов, моя краса,
моя зоря, що не згаса
і сіє світло променисто!

Метій Зайвий

Семен КУЗНЄЦОВ

Герой Радянського Союзу

тут ховаються танки. Жезлов зробив помітку на карті і розгорнув машину до хутора на північ від Вулке. День був погожий, безвітряний, але вдалині дорога немов курилась. По дорозі тягнувся ланцюжок вантажних автомашин з солдатами; біля хутора вони шикувались правильними колонами й рядами. Ясно: тут зосереджується мотопіхота. Жезлов побачив, як кинулися врозтіч маленькі зеленкуваті фігурки, схожі на ліліпутів з роману Свіфта, і пошкодував, що не взяв жодної бомби.

Завдання виконано. Командир похитав крилами і лів на зворотний курс. Красільников і Ключко точно повторили маневр, і, мов на буксирі, пішли за ним. Жезлов зосередився, намагаючись угадувати зустрічні потоки та повітряні ями і рівно вести нестійку машину.

Не минуло й кількох хвилин, як спереду раптом з'явилися два «Мессершміти» і три «Юнкерси», які йшли зустрічним курсом. Це були, напевне, рештки розбитого десь великого авіаз'єднання. Вони вилетіли за хмари і, як видно, не сподівались зустрітись з радянськими яструбками; їх лад одразу розпасти.

Літаки навально зближались — дово розміркувати і зважувати не було часу. Жезлов не хотів приймати бою, щоб не ризикувати даними розвідки; до того ж, ворог переважав, а тут ще за спиною йшли необстріляні молодята. Але ухилившись від бою можна було тільки звернутися вбік, униз, а це значило — підставити хвіст під вогонь гармат і кулеметів «стодев'яток». Цього Жезлов, звичайно, ніяк не міг припустити.

Він похитав крилами і націлювся в лобову атаку. «Юнкерси» та один «Мессер» відкривали вогонь ще задовго до зближення. Поклавши палці на гашетку й напружено вичікуючи, поки найбільшій «Юнкер» підійде на приціл, Жезлов байдуже спостерігав, як пролітають назустріч дивни при денному світлі ряди трагуючих куль.

Незграбний «Ю-88» проплив під ним. Жезлов не влучив. У Ключка було краще. Він шов трохи вище, і на приціл йому вийшов лівий «Юнкер». Коротка; нечутна в гулі моторів черга — і бомбардувальник задмів, схилився і почав падати.

Яструбки піднялися вгору висхідним штурмом і розгорнулися для нової атаки порієданих ворожих сил. Але що це таке? Де подівся п'ятий стервятник? Два «Юнкерси» відходили попереднім курсом і до них похолодно тупилися тільки один німецький винишувач. Жезлов оглянувся і побачив загалом зниклого «Мессера». Ще до першої сутички той ухилився від лобової атаки, зробив петлю і тепер, виходячи з неї, сам готувався атакувати в спину.

Жезлов відчув, що це найбільш небезпечний і досвідчений противник. Його треба відвернути від Ключка і Красільникова. Капітан одразу дав газ, взяв на себе ручку управління; мотор, ніби зрозумівши льотчика, заревів,

і яструбок пішов у петлю. Як тільки зник горизонт, Жезлов зробив бойовий розворот і пішов на «Мессера». Ворожа машина опинилася спереду і під ним. Проте стріляти не довелося. Озброєна гарматами й кулеметами, «стодев'ятка» зовсім безпомічна при атаках ззаду; отож, німецький льотчик, помітивши навісаючого противника, повернув убік і знову кинувся в петлю.

Мети досягнуто — вони віддалилися від групи кілометра на півтора. «Мессер» напосідав, а Жезлов, ухилиючись, заманював його все далі і далі. Розгортаючись, він побачив, що машина Красільникова майже вдарилася носом у другий бомбардувальник, і той каменем завалився вниз. Тепер можна розпочинати й собі. Він ковзнув на крило, вирівняв машину, дав газ, щоб летіти вгору... але сталося несподіване. Раптом над мотором спалахнуло полум'я, і він заглух. І відразу ж з ревом пронісся «Мессер», ніби хотів перевірити, куди саме влучив його снаряд.

Це був кінець. Кінець усьому — бою, польотам і, напевне, життю... Викинуться на парашуті — означало підставити себе під кулемет «Мессера». А якщо навіть і пощастить привезлитись на ворожій території... Ні, це безнадійно, всьому кінець. На коротку мить Жезлов відчув радість, побачивши, як Ключко й Красільников з двох боків кльовали останнього зацілілого «Юнкера».

Так, на порятунок надії немає. Товариші, кінчивши з ворогом, звичайно, поспішать до нього, але хіба вони зможуть допомогти? Ні, треба зробити так, щоб Красільников і Ключко, не зв'язуючи нового бою, повернулись на базу з важливими відомостями.

Жезлов різко зрвав руки з управління і схилився за борт кабіни. Якусь мить літак по інерції ще летів прямо, потім незграбно завалився носом і, поволі повертаючись, почав падати. Повітря забивало полум'я в кабіну. В обличчя льотчової війнуло нестерпним жаром, димом переохлоло подих. Жезлов тримався з останніх сил і рахував спіралі штурову: два, три, чотири...

Полум'я вже лизало триплексовий дашок кабіни. П'ять... шість... Жезлов почував, що зараз знепритоміє. Сім, вісім, дев'ять... Тоді він помалки знайшов стерно і потягнув його на себе. Машина слухняно вирівнялась. До землі лишалось метрів двісті. Жезлов круто планував, ковзаючи з крила на крило, щоб відхилити полум'я.

Внизу бовваніли дрібні куці чагарника, а на схід простягалася довга яскравозелена стрічка, на якій де-не-де поблискували калюжі, мабуть болото. На захід, метрів за триста, розігалося рівне, широке поле, але туди вже не можна дотягати літак. Отже доведеться обрати якусь галлявину, хоч усі вони замалі для нормального приземлення. Проте, вивчати варіанти не було часу, і Жезлов пішов на посадку із зносом вправо, щоб таким чином збити шасі.

Машину кидало в різні боки. Був уже полудень, і від землі струменіли потоки теплого повітря і пари. Раз-у-раз літак здригався всім корпусом і провалювався носом у повітряну яму.

Жезлов оглянувся. Трохи позаду, дотримуючись дистанції, йшли машини Павла Ключка та Сіми Красільникова. Це був їхній перший бойовий політ над ворожою територією, але вони трималися врівноважено й спокійно. Молодці! Жезлов усміхнувся, згадавши, як абентежались вони, коли підполковник Заркорко перед польотом пояснював бойове завдання:

— Пам'ятайте: нам потрібна розвідка, дані... Це — насамперед і за всяку ціну. Тільки глядіть — без фокусів! Командування повинно дістати точні відомості про те, що робиться у противника, а не рапорт про якогось Ілйо Муромія, що збив Солов'я-розбійника... Дані за всяку ціну. І ви, товаришу капітан, — звернувся він до Жезлова, — як командир відповідаєте за успіх розвідки. На хвилину він змовк і потім додав з легким лукавством:

— Ну, та ви розумієте; адже німці ще не бачили хвоста в радянських літаків...

Операція по суті була закінчена. Всі помічені пункти льотчики обстежили, зафіксували на картах потрібні дані. Однак, Жезлову видався підозрілим гайок на захід від Вулке-Островенкове. Ланка знизилася до півтори тисячі метрів, пройшлася полем. Так і є — за чарника вилетіли дві танкетки. Помітивши літак, вони заметались і покvapно шугнули під прикриття кущів. Сумнівів не було:

Різкий удар. Шасі відлетіло набік, праве крило зім'ялось, машина проповзла кілька кроків фюзеляжем і зупинилась. Жезлов ударився головою в борт кабіни, але болу не відчув. Все його тіло було важке, мов наливе оливом, у горлі переохло, огидно нудило.

Ледве усвідомлюючи, що він робить, Жезлов поволі відстібнув парашут, з останніх сил перекинувся через борт кабіни і впав на землю. Куші, палаючий літак, небо — все, що він міг побачити, раптом якось чудно заковилалося і пішло обертом, раз-у-раз прискорюючи рух. Кольори і контури зблякли, поступово зливаючись у бліий блискучий диск, який крутився з дивовижною швидкістю і

звільняв задерев'янілі ноги. Тоді взяв револьвер, планшетку і поповз у куші. Все це робив автоматично, неначе сонний.

Він проповз чагарником метрів з п'ятдесят, коли «стодев'ятка», знизившись до бричного польоту, обстріляла з кулемета його машину. Після цього вона розгорнулася і несподівано сіла на великому полі. Очевидно, німецький ас мав намір заволодіти документами радянського льотчика, а також планшетом з картами. — це було б незаперечним доказом його перемоги.

Мотор лишень працювати на малому газі. З кабіни вийшов пілот 1, підхопивши під руку парашут, щоб той не заважав рухатись,

просто назустріч німецькому льотчикові. Ось німець уже зовсім близько. Ось вони порівнялись — виршальна мить! — і фронт нічого не помітив за кілька кроків від себе. Жезлов ще швидше поповз уперед. Куші порідали, і перед ним відкрилось чисте поле з ворожою «стодев'яткою»...

Літак! Нараз у капітана виникла блискуча ідея. Переборюючи смертельну втому, здираючи на пальцях шкіру, він поспішав до машини. Коли залишилося метрів тридцять, він підвівся, випростався й побіг. Літак! Літак! Жезлов ускочив у кабіну, ввімкнув газ, рвонув ручку на себе. Мотор несамовито заревів, «Мессер» майже плингнув з землі в повітря і подався вгору.

Набравши висоту, Жезлов співставив орієнтири з картою і ліг на зворотний курс.

Машина, виявилось, була прихмльва: від кожного різкого руху кидалась вбік, завалювалась або задирала нос. Вона виробляла такі дивні фігури, що з боку, напевне, здавалось, ніби веде її п'яний або зовсім невправний льотчик.

— Додому! Додому швидше! — була єдина думка. І коли, під час перельоту фронтової лінії, Жезлова обстріляли радянські зенітки, йому було не прикро, а радісно: це ж стріляли наші! Він навіть забував, що летить на ворожій «стодев'ятці», розмальованій хрестами й свастикою, і був дуже вражений, коли йому назустріч з'явилися три яструбки. Він погойдав їм крилами, але вони не відповіли і, зайшовши у хвіст, суворо звисли над ним.

Ось і база. Не роблячи «коробки», Жезлов круто знизився й сів. Він машинально вимкнув газ і чомусь одразу знесилвся. До літака під'їхали автомашини, позб'їгалися льотчики. Серед них він побачив і Сіму Красільникова та Павла Ключка, хотів до них усміхнутися і не зміг. Поволі, неначе в трансі, він скинув окуляри, шолом.

— Вася!..

— Вася Жезлов!..

Підійшов підполковник Закорко. Жезлов зустрівся з ним очима і майже пошепки відрапортував:

— Ваше завдання виконано. Планшет... —

— Я вже знаю, що завдання виконано, — у захваті перепинив його підполковник. — Ні, ви скажіть, як з німцем зіграли в третю го зайвого? Справжній нський тобі роман: вона і два кавалери... Тільки замість баришні — ця потвора з хрестами, — і він ткнув пальцем у фюзеляж «стодев'ятки». — Ну, розкажіть ж, як ви поминялися місцями з німецьким асом.

— Ніяких розмов! Негайно в госпіталь! — втрутився лікар. — Бачите, він неприємний.

Увечері, коли Жезлову полегшало, він розповів друзям свою пригоду.

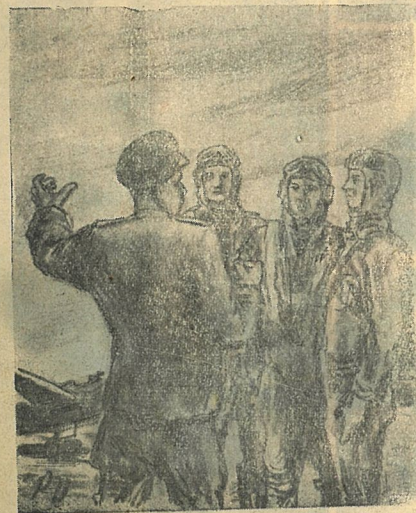

дзвенів. Гул шораз наростав і вже нагадував рев мотора. Жезлов розплющив очі. В сліпучому голубому небі він раптом побачив «Мессера», схожого на шулку, що пролетів над галявиною великим колом.

Полум'я вже обійняло кабіну, почав куритись комбinezон. Лаючись і мало не плачучи від злості за свою слабкість, Жезлов неслухняними пальцями розстібнув гудзика і насилу

попрямував до літака Жезлова. Німець ішов незграбно й поволі, тримаючи наготові револьвер. Не знайшовши біля машини льотчика, він, звичайно, розшукуватиме його. Тоді можна буде взяти німця на мушку. Але падіння радянського літака, можливо, помітили й інші фрїци і вже поспішають сюди. «Ні, треба відходити, — подумав Жезлов, — зараз невчасно відкривати стрілянину».

Але його свідомість ще була затьмарена, і, замість того, щоб заглибитись у чагарник, він повз у кущах, які оточували галявину,

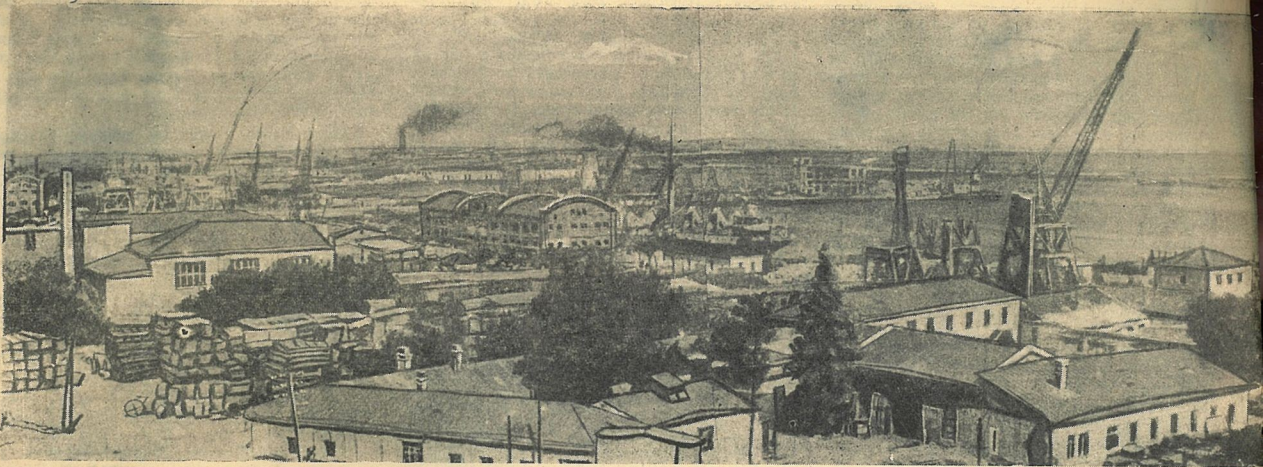

КАВКАЗ

Кавказ, Кавказ! Стрімчасті скелі,
Бунтливий Терек, урвищ зяв...
Все так, як бачив Руставелі,
Як Лермонтов у вічність взяв.
Люблю, Кавказ, твою суворість,
Хребтів безладдя кам'яне,
Твоє здоров'я, твою добрість,
І звичай твій, що вчить мене:
— Зумій піднятися і не впасти ж!
І скелі й норови — круті ж...
Тут все: й вікна і душі — навстіж!
Вино — для друзів, звіру — ніж.
Немов на пир зібрались гори,
Підвівсь Казбек, мов томага:
— Удар, грузине, об зем горе,

Різвись, грузинко молода!
Тут всім суддя — сваволя страсті...
Як усміх — день. І враз — гроза,
Вчепившись в груди гір вихрасті,
Зубами хмари прогріза,
З корінням вивертає корчі,
Ламас скелі пополам...
Які простори животворчі!
Який розгін моїм думкам!
Люблю розгін, щоб — крила зразу,
З громами й з сонцем щоб на «тні»!
Благослови ж мене, Кавказе:
В ділах, у думках досягти
Твоєї страсті й висоти!

Іван НЕХОДА.

Одеса-порт. На фото праворуч, під панорамою: зверху — міський сквер; внизу — пам'ятник О. С. Пушкіну. Фото Я. Паволоцького.

**РОБОТИ ХУДОЖНИКА ПРОФЕСОРА
Л. Є. МУЧНИКА**

Ліворуч зверху — „Десантна операція в гор'євки“; ліворуч_внизу — „Останні моряки Одесу“; праворуч — „Нескорена Україна“.

Фото А. Подберез

ОРА
районі Гри-
залишають
Овського.

Моряк повернувся в Одесу

Здрастуй, матінко кохана, —
Наше серце голосне!
Як земля обітована,
Скрізь ти кликала мене.

Рідний світ мені відкрився,
Як широкий океан..
Не згорів я, не втопився,
Не помер від гострих ран.

Як угору по Дунаї
Аж до Відня плавав я,
Я питаю у дальнім краї:
Хто мою Одесу знає?
Батьківщина то моя!

Краща вашої столиці,
Моряки ж у нас — орли..
Обзивалися чужинці:
— Ми в Одесі теж були..

— Як — були? Служили, певно,
На торговім кораблі?
Хто ж заходив на воєнним —
Той давно лежить на дні.

Сторону мою чудесну
Так я в думках воскрешав,
Так питаю я про Одесу,
До Одеси поспішав.

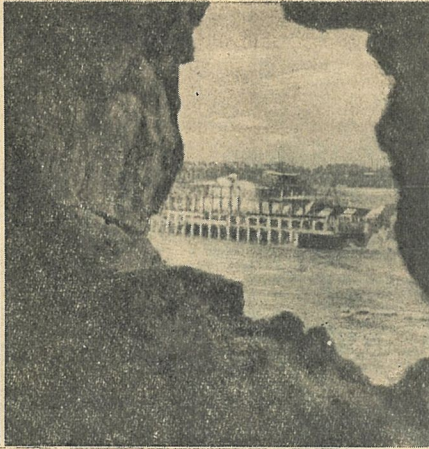
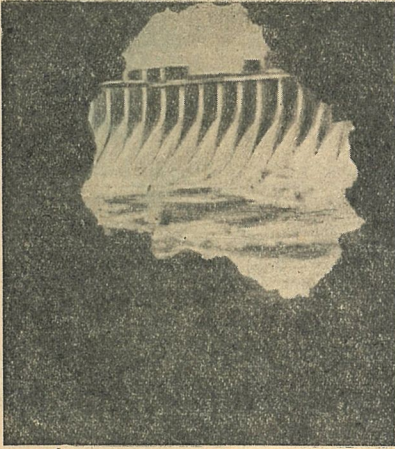
Все я міг тобі віддати,
І життя — тобі зберіг.
Моряка приймай у хату,
Краю мій, Одесо-мати,
Світлий батьківський поріг!..

Здрастуй, Пушкін!.. Сина зором
Я Одеси б не пізнав,
Коли б ти над синім морем
Знов мене не привітав,

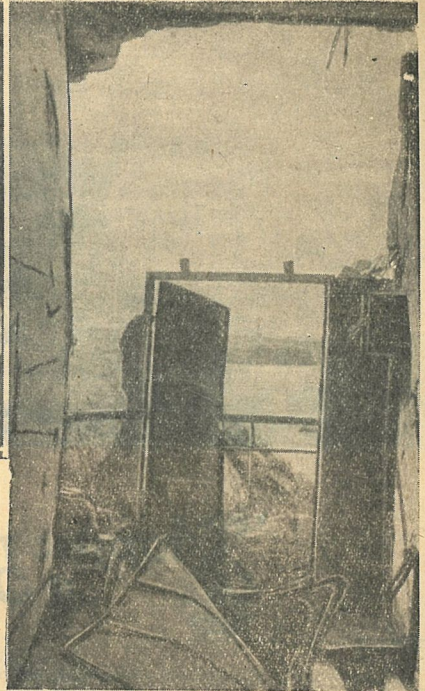
Хай краса нетлінна встане,
Наче вранішня зоря,
Хай у серце сина гляне —
Через сині оксани,
Через сонячні моря!

Теревь МАСЕНКО.

Спостережний пункт на Дніпрогесі (на першому і другому фото); з цих виламів, пробитих німецькими снарядами, наші спостерігачі слідували за рухом німців на правому березі. Праворуч—двері трансформаторної будки; звідси видно було все, що діялось на острові Хортиці, зайнятому в той час німцями.

В ПОТЕРНІ

При спорудженні Дніпрогесу укладено 1.200.000 кубометрів бетону. Для відбудовання пошкодженої німцями греблі довелося укласти лише 200.000 кубометрів.

Як же сталося, що німці не висадили геть зовсім греблю Дніпровської гідроелектростанції?

Про це ми й хочемо розповісти.

20 жовтня 1943 року з Москви в район Дніпрогесу, що охоронявся загоном гвардійських саперів із спеціальним завданням врятувати Дніпрогес, прибули на «Вілісі» двоє цивільних людей. Це були інженери Наркомату електростанцій тт. Н. А. Хохлов та К. А. Рованов.

Вони подали командирова саперів капітанові Сашинському свої посвідки, в яких зазначалося, що ці товариші — представники Наркомату, які мають перебрати споруди Дніпрогесу від частин Червоної Армії і, крім того, консультуватимуть командування в питаннях, зв'язаних з особливостями будови станції.

Так сформувався загін захисту греблі. Загін складався з дванадцяти військових і двох цивільних спеціалістів. Було ясно, що за найменшої небезпеки окупанти висадять греблю; ніхто не мав сумніву, що її замініровано, і німцям досить вмякнути рубильник, щоб від греблі залишилися самі уламки.

Зовнішній огляд дав таку картину: від лівого берега до тридцять сьомого бика всі десять биків висаджені ще 41-го року і гребля перестала існувати як засіб сполучення між берегами. Вода йшла через гребінь будови, отже, дістатися до правого берега можна лише по потерні. Потерна — це тунель в тілі греблі на всю її довжину, з таким отвором, що в нього можуть вільно пройти найбільші вантажні авто.

Природно, що увага особливого загону саперів і була зосереджена на потерні. Вхід в неї з лівого боку був забитий уламками в наслідок вибуху, що зруйнував сорок метрів берегової її частини. Московські інженери за допомогою планів греблі знайшли вентиляційний хід, що вів з верхньої частини сорок сьомого бика в потерну. Вночі молодший лейтенант Курузов з двома бійцями пройшов через люк в сорок сьомому бичу у вентиляційний хід і спустився ним у потерну. Вони потрапили по шию в бурючу воду. Капітан Сашинський наказав йти далі, скільки буде спроможні. І приблизно в двадцять п'ятому прогоні розвідники наткнулися на бетонну пробку, що перегороджувала потерну.

Було ясно, що німці, не задовольнившись бетонною пробкою, затопили потерну. В двадцять п'ятому прогоні виявилось, що потерна справді затоплена. Вода тут йшла на рівні її дни і вливалася через труби у відділ, що прилягає до лівого берега.

Почалася боротьба з водою, яка під величезним тиском била з труб. Військові сапери й цивільні інженери, солдати, офіцери не виходили з потерни, одяг на них не просихав, і вони працювали, по шию залиті водою.

Але так чи інакше, а завдання було розв'язане — труби були забиті, і незабаром по проходах для сходів вода з верхньої потерни перелилася в нижню.

Сапери шукали німецький вибуховий заряд у верхній потерні, водолази — в нижній. Останнім довелося працювати в зовсім особливих умовах — у трубі нижньої потерни діаметром у два з половиною метра, завдовжки до 800 метрів...

Сапери простукували стіни верхньої потерни, її дно; водолази шукали слідів свіжого бетонного мурування в залитій водою нижній потерні.

Пошуки тоді ні до чого не привели. Саперам, правда, пощастило знайти на лівому березі таємний хід з потерни через один із стожків греблі на площадку між шлюзом і річкою. На цій площадці містилися деталі щитів і щитових воріт. Серед них люди могли обережно рухатися, непомітно для німців.

Часу було мало. Німці почали методично знищувати споруди на правому березі. З лівого берега спостерігали сильний вибух у центрі машинного залу. Треба було поспішати. Не касуючи наказу про роботу в обох потернах, командування доручило молодшому лейтенантові Курузову дістатися до правого берега і там, під носом у німців, розшукати проводи електрозапалювання і зрізати їх. І це треба зробити так, щоб німці нічого не знали.

Темної ночі молодший лейтенант Курузов вирушив у свою небезпечну подорож, супроводжуваний двома досвідченими бійцями.

Не доходячи до бетонної пробки, розвідники виявили в потерні ще один вентиляційний люк і вийшли ним на підкрановий міст під тридцять третім бичом. Шохвильни на березі, зайнятому німцями, спалахували ракети. Освітлені зеленим миготливим світлом, виринули з п'ятого деталі греблі, громаддя будов на правому березі, похмурі земляні горби, де зарилися німецькі солдати.

В такі хвилини розвідникам доводилося лежати, притиснувшись до якогонебудь бруса на 60-метровій висоті підкранового мосту.

Користуючись інтервалами між спалахами ракет, молодший лейтенант Курузов невпинно просувався до правого берега. Бійці не відставали від свого командира. Так вони дісталися до дев'ятнадцятого бика. Далі була чорна

Вентиляційний хід.

безодня. Тут були висаджені чотири бики разом з прогонами мостів. Глибоко вниз, пінилася бурлива вода. З прірви долітав безнастанний гул.

Розвідники мали з собою мотузяну драбину та вірвоки. Вони спустили драбину, обвішалися вірвоками і спустились у цю бурхливу безодню. Молодшому лейтенантові Курузову пощастило пройти під шаленим натиском дніпрових хвиль до п'ятнадцятого бика. В світлі ракети німці помітили людську постать, що розсікає хвилі, які переліваються через неї. Кулі засвітили над головою Курузова, шербячи бетон дев'ятнадцятого бика. Але молодший лейтенант уже був під захистом п'ятнадцятого бика. Вздовж вертикалі цього бика, у прорізі для щитових воріт, висів трос, до якого була прив'язана металева штанга — кремольєр. Чи то німці не встигли підняти цю деталь на п'ятнадцятий бик, чи ця конструкція утворилася сама в наслідок вибуху — невідомо, але Курузов поспішно використав свою знахідку і почав сходити по кремольєру на п'ятнадцятий бик.

Далі метрів десять молодший лейтенант дерся по тонкому колючому тросу. Залишалося близько трьох метрів до площадки бика. Вісячи на тросі, лейтенант тримався однією рукою, а другою намагався за щонебудь ухопитися. Та ухопитися не було за що, і йому довелося повернутися до товаришів і тако ж таки дорогою, через бурливу воду — цього разу без наслідків.

Наступної ночі ті ж таки три розвідники повторили свій маршрут. Тепер вони взяли з собою металеву планку з прив'язаним до неї триметровим тросом, що мав на кінці петлю. Цю планку молодший лейтенант Курузов, вісячи на тросі, закидав на площадку бика,

доки вона не зачепилася там за арматуру. Ще зусилля — і Курузов виліз, нарешті, на площадку п'ятнадцятого бика. Його супутники пройшли слідом «прокладеною» ним дорогою.

Групи Курузова пощастило без перешкод спуститися з нульового бика на купу потрошеного бетону, що прикривала вхід до потери з правого берега, і знайти в ній щілину, через яку розвідники зуміли, повзучи по-вужачому, пролізти в потеру з правого берега. Німці, без сумніву, бачили їх, бачили і відблиски світла, що пробивалося із щілини в купі бетону, але, очевидно, вважали, що це працюють свої сапери або зв'язківці. Хіба могли бути там радянські бійці?

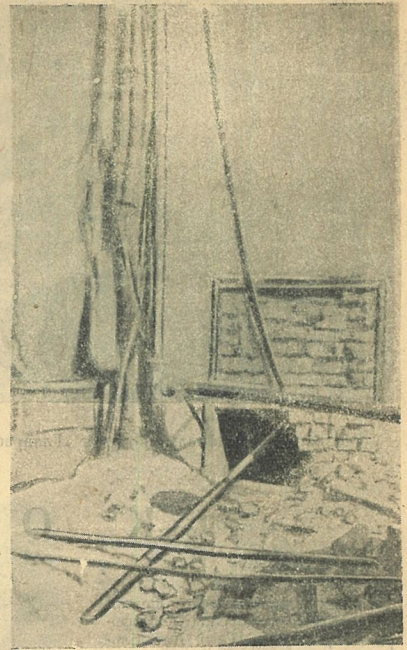
Розвідники виявили під третім биком таку саму пробку, як і в лівій частині греблі. По стінах потери тяглися дві пари проводів: одна йшла через пробку, друга — через дно потери — кудись углиб. Розвідники, не думаючи про те, яка пара проводів діюча, — вірізали обидві пари на всю їх довжину. Там таки шляхом вони повернулися в розташування своєї частини задовго до світанку.

Ось чому для відбудови Дніпрогесу треба тепер укласти лише 200.000 кубометрів бетону. Якби не подвиг групи Курузова, довелося б на відбудування самої лише греблі витратити 720 тисяч кубометрів бетону.

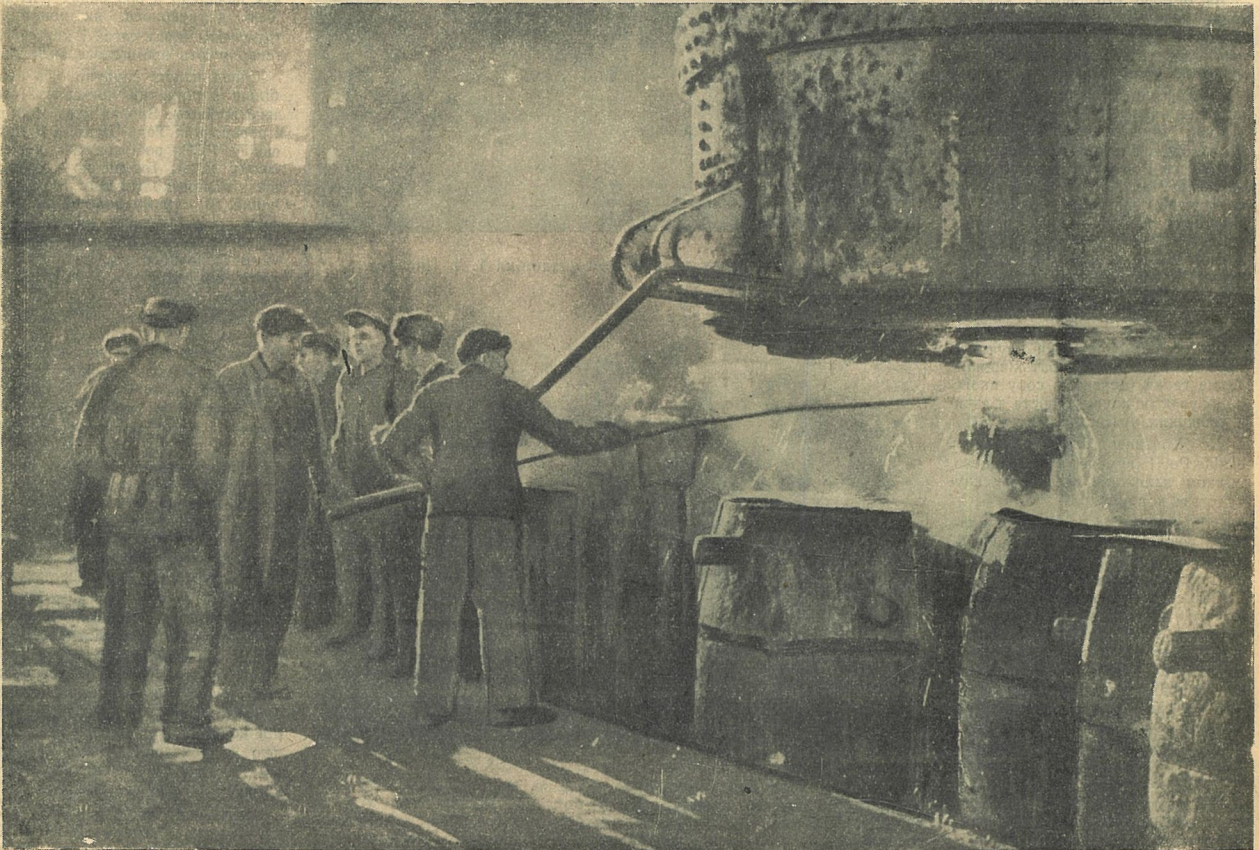
Німецький вибуховий заряд із ста авіаційних бомб, по 500 кілограмів кожна, був знайдений через два з половиною місяця після того, як німців витурили із Запорізької області.

Він лежав у замурованому гнізді під тридцять п'ятим биком. Проводи, що виходили з нижньої потери, були прокладені вздовж греблі в спеціально вибитих і знову забетонуваних жолобах.

Яків КАЛЬНИЦЬКИЙ.

Через цю щілину розвідники пролізли в потеру. Фото Ш. Бакштейна.

У мартенівському цеху заводу ім. Сталіна (Донбас).

Фото К. Лішка.

Черкаський приймальний пункт „Главрасткаучука“. Приймання коріння кок-сагізу.

Фото К. Лішка.

К О К - С А Г И З

Каучук відкрито давно—ще під час другої подорожі Христофора Колумба на о. Гаїті. Але тільки після 1841 року, коли американець Чарльз Гудьєр винайшов спосіб вулканізації гуми, використання каучуку стало швидко зростати.

За останні сто років каучук міцно ввійшов у наш побут. Різноманітні властивості гуми, виробленої з каучуку, зробили її незамінною в промисловості.

У скафандрах водолазів, у бурильних машинах та відбійних молотках гірників, у підводних кабелях, які з'єднують материк, в паровозах і автомашинах, у літаках, аеростатах і дирижаблях, в електричних проводах, танках і підводних човнах — скрізь потрібна гума. З неї виробляють м'ячі, дитячі соски, взуття, одягу, притязи, насіннепроводи для сівалок, вали для друкарських машин, приводні паси, медичне приладдя та ін.

Де ж дістати стільки каучуку, необхідного нашій Батьківщині? Адже гевея (дерево, з соку якого видобувають каучук) росте тільки в тропічних країнах.

До Жовтневої революції в царській Росії гумове виробництво цілком залежало від довозу каучуку зза кордону.

І тільки вже за радянської влади, в роки першої сталінської п'ятирічки, покладено початок виробництва каучуку в нашій країні. В СРСР створено могутню промисловість штучного, синтетичного каучуку, який добувають головним чином із спирту. Але повністю задовольнити потреби населення і народного господарства виробами із самого лише синтетичного каучуку не можна. Деякі вироби потребують домішок, або можуть бути виготовлені тільки з каучуку натурального.

Виступаючи 4 лютого 1931 р. на першій Всесоюзній конференції правників-соціалістичної промисловості, товариш Сталін сказав:

«У нас є в країні все, крім, кі-

Посадка кок-сагізу за способом академіка Т. Д. Лисенка.

Славетна ланкова Ганна Денисівна Кошова, нагороджена 1936 року орденом Леніна за великі успіхи в боротьбі за високий урожай буряків. Під час війни була в Казахстані. Там вона передала колгоспникам багатий досвід українських колгоспниць. Повернувшись після визволення рідного села на Київщині, Ганна Денисівна, не зважаючи на свій вік, по-стахановському працює в колгоспі. На фото — Ганна Кошова здає врожай кок-сагізу з своєї ділянки.

ба, каучуку. Але через рік-два і каучук ми матимемо в своєму розпорядженні»...

Радянські вчені взяли за вишуквати свої вітчизняні каучуконоси, перевіривши рослинність Радянського Союзу від берегів Чорного моря до Далекого Сходу. І каучук виявлено в 609 видах рослин. Такі каучуконоси, як хондрила, тау-сагіз, крим-сагіз і кок-сагіз, тепер мають промислове значення.

Серед наших каучуконосів найбільш поширений кок-сагіз («зелена жуйка»). Виявив його 1931 р. в передгір'ях Тянь-Шаня, в Казахській РСР, робітник англійського заводу В. А. Буханевич і водночас із ним колгоспник В. Співаченко. В сухому корінні цієї рослини, зовні схожого на звичайну кульбабу, є від 10 до 27 процентів натурального каучуку, не гіршого від каучуку, добутого з гевеї.

Це відкриття — велика перемога радянських учених.

З дикорослого кок-сагізу зібрали 2,300 кілограмів насіння, і тепер кок-сагіз росте й на Україні, й на Уралі, і в Сибіру тощо. На Україні його вирощують з 1938 року.

Першого ж року зібрано високий урожай — в окремих колгоспах до 30 центнерів коріння з гектара. Розширюючи площі під посівами кок-сагізу, стахановці колгоспних ланів вивчали й розробляли агротехніку нової культури.

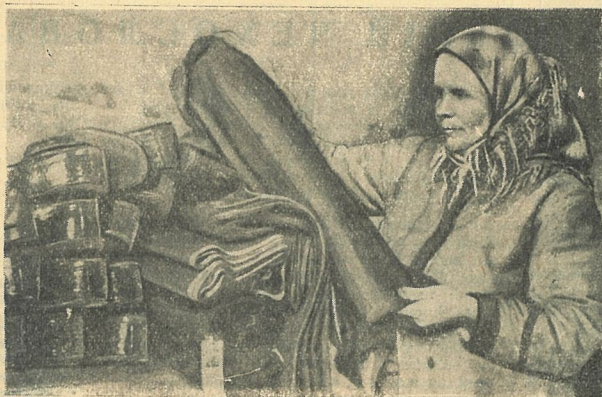
Знатний каучуківник нашої країни Агрипина Антонівна Пармузіна (колгосп «Більшовик», Білопільського району, Сумської області) так опанувала агротехніку кок-сагізу, що регулярно збирає з гектара від 60 до 100 центнерів коріння. З урожаю, зібраного нею з гектара, можна добути від 150 до 230 кг натурального каучуку.

Цього року тов. Пармузіна зобов'язалася зібрати з площі в 10 гектарів по 100 центнерів коріння, тобто дати країні 2000 кг натурального каучуку. Цієї кількості

досить для повного обладнання гумою понад 120 нових автомашин або для виготовлення 10000 пар калосш. Своє зобов'язання Агрипина Антонівна виконала, накопавши 130 центнерів коріння з гектара.

Ланка Н. Старової збирає врожай кок-сагізу.

Знатна ланкова Елена Хобта. За зібраний врожай її ланка одержала на 30 тисяч крб. промкрану.

Знатний каучуківник Агрипина Антонівна Пармузіна і ланкова Марія Белківа розглядають куш кок-сагізу.

Колгоспниця Пармузіна не закінчила спеціального інституту, але, досконало вивчивши агротехніку кок-сагізу, вона стала представником передової агротехнічної науки, рік-у-рік вносячи нове в роботу і добиваючись високих урожаїв. Цього року Агрипина Антонівна Пармузіна поставила новий рекорд урожайності — 130 центнерів коріння з гектара.

тов. Кузнєця механізує весь процес посівних робіт, значно скорочуючи затрати робочої сили.

Над конструкцією нової тракторної сівалки для гніздового посіву кок-сагізу успішно працює агроном Переяслав-Хмельницького району тов. Лозинко.

Науковий працівник Українського науково-дослідного інституту соціалістичного землеробства тов. Гусельніков сконструював машину для видобування каучуку з коріння кок-сагізу. Його машина проста, її легко зробити в майстернях МТС. Вона відкриває великі перспективи для видобування каучуку на місці, в колгоспах, а це значно скоротить затрати робочої і тягової сили на перевезення коріння.

Основною проблемою для агрономів є виведення сорту кок-сагізу з великим корінням і збільшенням вмістом в ньому каучуку.

Академік Т. Д. Лисенко запропонував вегетативне розмноження каучуконоса живцями (відрізаними шматочками коренів). Середню вагу кореня, вирощеного з живців, можна довести до 15—20 грамів.

Посів за цим новим методом вже широко застосовується на Україні. Він значно підвищить урожай і дасть на той рік можливість збирати на плантаціях чисте, не засмічене кульбабою насіння.

Вітаючи Сільськогосподарську Академію імені Тимірязєва в дні її 75-річного ювілею, М. І. Калінін назвав культуру каучуконосів одним з найважливіших здобутків соціалістичного сільського господарства і дав вказівки добитися збирання з кожного гектара плантації по 200 центнерів коріння.

Передовики-каучуківники стоять на вірному шляху до виконання цього завдання. Широка хвиля соціалістичного змагання за врожай Перемоги, за передову агротехніку прокотилася в каучуківничих бригадах. Боротьба за підвищення урожайності кок-сагізу дедалі поширюється на Україні.

Петро ЛАНОВЕНКО.

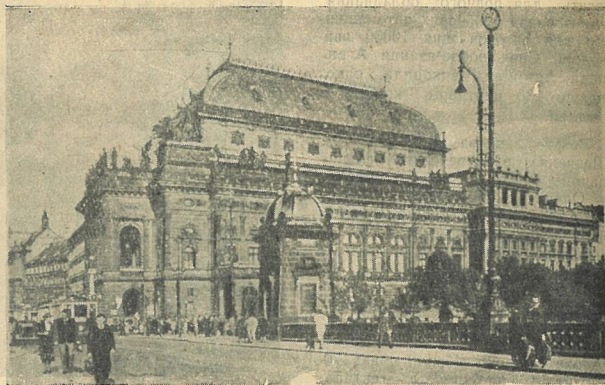
Ланкова Явлоха Буденко збрала урожай по 70 цент. коріння кок-сагізу з гектара.

Ланкова Тетяна Заболотна з коріннями нового врожаю.

Прага. Народний музей.

Прага. Національний театр.

У ВИЗВОЛЕНІЙ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ

Є міста і країни, які важко збагнути з одного погляду. При детальнішому ознайомленні вони виявляються зовсім не такими, якими здавались вам у перші дні.

Чехословацщина захоплює вас відразу. І це враження щирості, привітності, високої побутової культури народу залишається незмінним і супроводить вас у великих містах і малих містечках, на вулицях столиці і в тихій хаті далекого підгірного села.

На центральній площі чепурного й гомінкого Простеюва молода мати підняла на руках чудову п'ятирічну дівчинку у вишиваній, схожій на українську, сорочці, і дівчатко простягло мені лучок пурпурових троянд. Це було біля великої скляної вітрини, де відсвічувало проміння веселого сонця і де стояли оздоблені стрічками портрети Сталіна та Бенеша. А через площу могутніми колонами йшли частини Червоної Армії. Чехи простягли бійцям і офіцерам троянди, вітали нас помахами рук, привітними вигуками, теплими поглядами радісних очей.

Довкола була радість. Вона ввійшла в Чехословацчину з першим днем визволення, вона панувала сьогодні на вулицях Оломоуца й Простеюва, Моравської Острави і Брно, Братислави й Праги. Чехи так і назвали це свято зустрічі народів-братів старовинним слов'янським словом «радіца».

В сусідньому Жосеві ми бачили «славицу». Величезна процесія, в якій брало участь майже все місто, повільно йшла головною вулицею. Люди співали побожні латинські вірші, свийє священник вигукував дорогі жителям міста ймення, а високі жіночі голоси проголосували їм вічну пам'ять. Так чеські міста й села славили своїх героїчних синів і дочок, які полягли в боротьбі проти гітлерівської навали, за щастя й волю рідного народу.

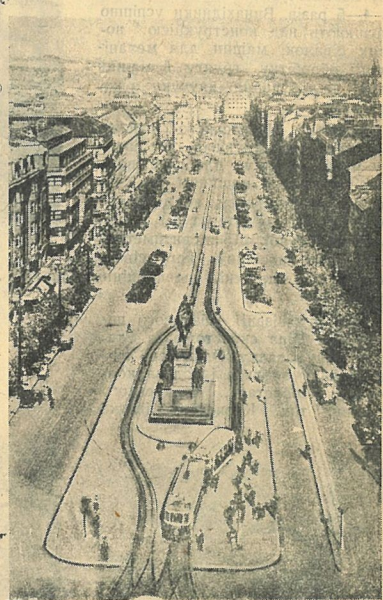
Чехи свято бережуть в серцях пам'ять про героїв-борців і про тисячі мучеників, жертв фашистського терору. За вітринною крамничі або на дверях приватної квартири часто можна побачити портрет у чорній рамці і напис: такий-то загинув од рук німецьких катів, його родичі просять друзів і знайомих зберігати про нього світлу пам'ять.

Та чехи дбають не лише про своїх родичів і земляків. Широка хвиля народних мітингів за незалежність лужицьких сербів, яка сколихнула всю Чехословацчину, свідчить про глибоке розуміння чехами й словаками потреби об'єднання й незламної дружби всіх слов'ян.

Це стосується насамперед взаємин двох народів, що спільно творять одну державу, — взаємин чехів і словаків. Гітлер перетворив Чехію на «протекторат Богемія і Моравія», а в Словацчині організував маріонетковий квіслінгівський уряд Тіссо, перейменувавши столицю її Братиславу в Пресбург. Глибоко зневажаючи слов'янські народи й нещадно винищуючи їх, Гітлер і його зграя намагалися посяти ворожнечу між словаками й чехами, нацькувати брата на брата. Та чехи й словаки спільно боролися проти невинного ворога, а словацьке повстання в Баніці і пражське повстання 5 травня 1945 року навки ввійдуть в історію волелюбної Чехословацчини.

У Брно — великому місті, яке лежить на піддорозі між Братиславою і Прагою, чи не найповніше відчувається ця вічна непорушна дружба. Тут чехи й словаки живуть в одних будинках, працюють на одних підприємствах, в установах і містечкських закладах, плекаючи найщирішу приязнь між собою. Братислава і Прага близькі між собою по духу, по загальному колориту, по тисячі невольовимих деталей — як близькі між собою всі слов'янські міста. Центральні квартали Братислави нагадують центр Харкова; в чарівній

величавій Празі ви зустрінете пагорби, схожі на київські; вузькі темнісірі вулиці — такі, як у Львові; а вежірня Влтава з Градчанським

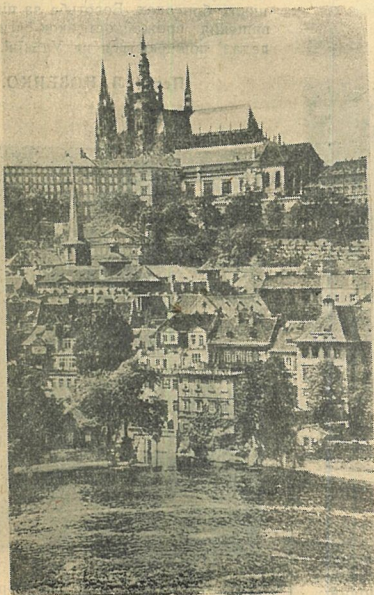

Прага. Вецлавське наместе.

Кремлем нагадує Москва-ріку, Кремль, Замоскворіччя.

До Братислави ми вїжджали сонячного липневого дня, в неділю, коли Дунайська набережна ущерб заповнена була привітними жителями словацької столиці.

Коли їдеш з Відня у Будапешт, то мимохіть заманеться покинути на якийсь час рівне асфальтове шосе, перепратись через Дунай тимчасовим понтонним мостом (давній міст висадили в повітря німці) й загубитися в строкатій гомінкій юрбі, де в єдиному хорі голосів злилися слов'янські мови: словацька, чеська, російська й українська. На Дунайській набережній і коло пам'ятника поетові

Прага. Міська ратуша.

Колишнього бургомістра міста Гавличув Брод за співробітництво з німецько-фашистськими загарбниками під час окупації Чехословаччини покарано таким незвичайним способом: на центральному майдані міста була споруджена клітка, в яку й вмістили зрадника на ганьбу перед усім населенням. На фото — момент, коли громадяни міста чекають на прибуття «бургомістра».

Фото А. Розенберга.

дянські офіцери, читають російською мовою, яку легко розуміють словаки. У словацькому театрі завжди багато наших людей; вони без перекладачів розуміють те, що відбувається на сцені. Словацька мова близька до чеської, а обидві вони, як і всі слов'янські мови, мають багато слів і висловів, схожих і на російські, і на українські, і на польські.

Мовою, пісню, кліматом, побутом і, на решті, природою Словаччина найбільше нагадує Україну. Та й не дивно: недалеко звідси починається вже наше Закарпаття, добровільно повернуте чехословацьким народом в лоно матері-України.

Прага — одно з найкрасивіших міст Європи. Тут нема ні надмірних обшарів Берліна, ні музичних традицій Відня, ні гарячої галасливості Будапешта, ні педантичної розміреності Дрездена, Лейпціга чи Бреслау. Прага вся сконденсована і монолітна. Її сприймаєш одним подихом — подихом зачаровання, і з таким же настроєм покидаєш її.

Прага — порівняно з іншими європейськими містами — не велика. Навряд чи вона більша за Київ. До речі вона й ровесниця Києва, бо виникла на грані десятого й одинадцятого століть, як головна фортеця чеських князів, на берегах досить широкої Влтави, що повагом котить свої спокійні хвилі до темноводі каламутної Ельби.

Історичних пам'яток чеської минувшини в Празі дуже багато. Серед них найперше місце займає Градчанський Кремль — колишня резиденція чеських королів, тепер резиденція президента республіки. Щодня вранці, коли президент входить до свого кабінету, на високому флагштоці підіймають прапор республіки — ознака того, що президент працює. Коли президент покидає замок, прапор опускають. Розташовані Градчани на високій горі, і їх видно майже з усіх кінців міста.

На тій же горі, на території замку, стоїть релігійна святиня чехів — собор святого Вітоса. Він справляє сильне враження навіть після чехостововської «святої гори» з славновісним образом «чорної богоматері».

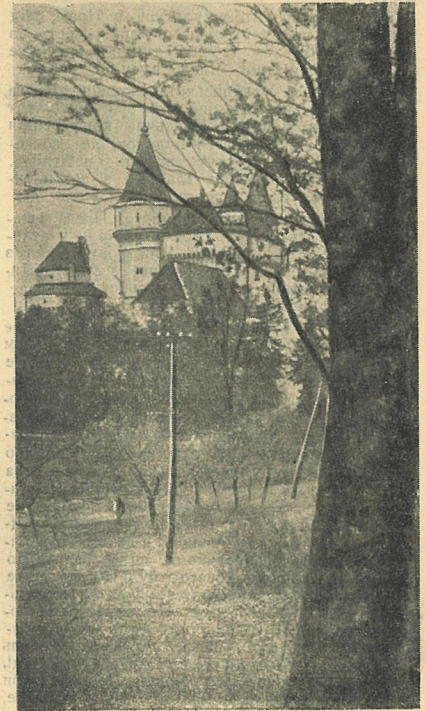
За одну чеську крону ви можете зійти на височенну дзвіницю собору св. Вітоса й оглянути всю Прагу мов би з «пташиного польоту».

Справді захоплююче видовище чекає вас. Місто-красень лежить перед вами з величними будівлями в стилі чеського барокко, з повноводною рікою, перетятою гірляндами мостів, з людними вулицями й зеленими парками.

Легкий серпанок туману здіймається над Влтавою і обриси міста стають м'якими, майже фантастичними. Дійсність перед вашими очима перетворюється на чарівну казку.

Собор будувався протягом багатьох століть. Основу його заклав видатний чеський король Карл IV у XIV столітті, а останні роботи вивершені були заходами президента Масарика лише кільканадцять років тому.

Про основоположника собору Карла IV розповідають, нби він, будучи сам «четвертим»,

Палац у місті Превідзе.

Фото А. Розенберга.

На фото лворуч — у місті Нове Место на Мораві діти зустрічають з квітами Червону Армію-визволительку; на фото праворуч — місто Братислава, вулиця імені Сталіна.

Фото А. Розенберга.

дуже любив число чотири, яке вважав шасливим: у Карла IV було чотири дружини, від них він мав чотирьох синів і чотирьох дочок. Сам він тримав при собі чотирьох державних радників, і в чотири рази на день і випивав чотири келихи вина. Він заснував у Празі університет з чотирма факультетами. Цей університет відіграв величезну роль у розвитку чеської культури, а також був одним з найважливіших освітніх центрів усїєї Європи. Тепер у підземеллі собору св. Вітоса стоїть мармурова гробниця Карла IV, а поруч — друга гробниця, в якій поховані чотири його жінки.

З новіших пам'яток культури в Празі слід відзначити монументальний «Карлів міст» та широкий розмахом творчої думки і блискуче виконаний пам'ятник Янові Гусу.

Для кожної радянської людини Прага особливо дорога тим, що тут був Ленін, тут відбулась знаменита Празька конференція 1912 року. Досі зберігся будинок, де збирался делегати, досі тут живуть робітники, які бачили Володимира Ільїча і з захопленням діляться своїми спогадами.

Поряд з пам'ятками минулого, Прага вшановує пам'ять нових своїх героїв — учасників травневого повстання 1945 року. Один з найкращих театрів Праги тепер зветься «Дивadlo 5 кветня» (травень чеською мовою — кветень, а театр — дивadlo).

Прага, як і кожне старовинне місто, має свої міцно усталені традиції. Коли вам треба зупинитися в місті, ви легко можете знайти фешенебельний готель на Вацлавському наместі, на Народній фридї або на Карловій площі. Там ви матимете все — комфортабельний номер з ванною, дайливе обслуговування, першокласний ресторан з чоловічим або жіночим джазом у національних костюмах. Та це не буде ні найдорожчий, ні найнепрístupніший готель. Тільки проїхавши і Вацлавське наместе, і Народну фриду, поминувши Народне дивadlo і покрутившись кількома вузкими й темними провулочками, ви потрапите до невеликого триповерхового будинку з дуже посереднім і старомодним комфортом, з вельми скромним рестораном. Це знаменитий готель «Коруна» — найдорожчий і найпершорядніший у Празі. Така традиція. Готель «Коруна» існував і був широко відомий тоді, коли не було ще всіх інших. І репутація першості зберігається за ним і досі. Єдине, що в «Коруні» дасть вам справжнє естетичне задоволення, це чудові картини Йозї Упрка, які яскравістю барв нагадують нашого вірменського Сар'яна. Полотно Упрка цікавіше й тим, що в них широко відбито різноманітні епізоди з життя й побуту чеського народу, чоловічі й жіночі типи, картини природи.

Прага живе інтенсивним культурним життям. Працюють всі театри, поряд з операми Дворжака й Сметани йдуть опери Чайковського та Бізе, а поряд з п'єсами Чапека — п'єси Мольєра, Островського, Горького. Відновлена постава п'єси Корнійчука «Загнбелів ескадри», підготовлена ще перед війною.

Прокидається до життя відомий всьому світові чеський спорт. Струнки колонії членів товариства «Сокіл» марширують по вулицях Праги та інших міст, на десятках стадіонів країни відбуваються футбольні змагання. Тут удосконалюють свою майстерність учні й послідовники Планічки, яким пишеться чеський футбол. Незадовго перед війною популярність чеського воротаря Планічки зростає в цілому світі, він став загальновідомим наступником іспанця Заморри в ролі найкращого воротаря Європи.

Чорні дні неволі минули. Прага, як і вся Чехословаччина, сповнена радістю визволення й творчої праці. В одному з номерів газети «Свободно Чехословенсько» було надруковане цікаве фото: протекторатна «влада» на прогулянці. На фото — невеличке тюремне подвір'я, де під охороною народної поліції «прогулюються» колишні міністри й вершители долі гітлерівського «протекторату».

Іх чекає суворий народний суд!

Любомир ДМИТЕРКО.

Чехословацька профспіловова делегація на прийомі у М. С. Хрущова. Фото Я. Давідзона.

Чехословацька республіка вшанувала маршалів, генералів і офіцерів Червоної Армії, нагородивши їх найвищими орденами. На фото — маршал Радянського Союзу І. С. Конев, президент Чехословацької республіки Е. Бенеш, генерал армії О. І. Єременко і маршал бронетанкових військ П. С. Рибалко.

Президент Чехословацької республіки Е. Бенеш під час свого перебування в Києві оглядає руїни Києво-Печерської Лаври. Фото Я. Давідзона

БУЙМИР

Кость ГОРДІЄНКО

В своєму новому романі «Буймир» Кость Гордієнко, відомий знавець радянського села, показує життя колгоспу «Зоря соціалізму» напередодні війни (частина перша) і в роки Великої Вітчизняної війни (частина друга). Своєрідним стилем автор розкриває епопею зростання та зміцнення колгоспного ладу, зростання людей нового, соціалістичного села і з великим знанням матеріалу показує ті труднощі, які стояли напередодні війни перед кращими колгоспниками, та перетворення цих труднощів за допомогою і керівництвом партії.

Подаємо тут розділ із першої книги К. Гордієнка.

ЗЕМЛЯ В ЦВІТУ

Туман розпадався, самоцвітами перелизалися роси, спалахували дерева, виносуювалися лица, сад пахне, п'янить, на сонці горить червоне бутське, мигтить, сяє пипенка литовська в рожевих розводах, прозоре яблуко білий налив тане в роті, густа антонівка забива дух, освіжа, збадьорює, жовте, як віск, яблуко «добрий селянин», дрібне, пахуче, мов просить — «зірви мене», достига, міниться золотий ранет, осіне-смугнасте тягне гілля, висока, струнка «лісова красуня» обдарує солодкими напоями, соковити глина, чудесна лимонка веселить око — ярасота, розкіш, дерева обліті плодом, славні дні, одрадісні дні!

Доки сягне око, розбігся молодий кристалний сад. Мусій Завірюха пильно озирає, чи не приблизило де яблуко, на охороні врожаю поставлений. Збирали падалицю із садівником, щоб в хаті-лабораторії дослідити, вивірити — вибиралася на край.

В розповні літа цвітуть гречки, запашний дух заносить цвіт, пасічник Лука врочисто походить серед золотого дзвону, оглядає вуликів — в посуху бджоли посмутилися, прилихли, одне по воду літають — підупав духом пасічник, а тепер дощик зривав землю, бджола звеселіла, заграла, Лука ожив, душа співає, удзрів приятелів, помахав брилем, привітав дорогих гостей.

Сивобороді, високочолі зішлись друзі — аностали нового віку — провітлі вирази на бігли на лица, як завжди, надивилися, намилилися на світ, один на одного, закурили кріпкого бакуну, завели розмову про мудрість життя, чудесне поліття для бджіл. Вилізли на траву щедролюбні подарунки, дорідні, зваби яблука вигравали кришталем, випромінювалися меду, ясні, прозорі...

А тут загурчала, закурила машина. стала на дорозі близько пасічки, примчав Тихін одвідати товариство, розлігся на траві, затопив могутні щелепи в червонобоке яблуко, примружив очі.

— Трактористам, молотильникам дайте яблуко.

— Яблуко?

Садівник Арсентій вигладив підгорлі вуса, бороду, повільно завів змістовну річ, є кому слухати, є що оповісти, товариство, відомо, надто ооче на красне слово, до ранку тишнимоє серце в приязній розмові про досягнення науки, перетворення природи, про шляхи небесних світил тощо...

— Яблуко — не картопля, — спогорда озвався садівник; добре, не було на ту пору городника, то б звели бучу!

Чудодійна рослина яблуко. Вітаміна... Де залізо люють, скло видуюють, добувають вигілля, серед в'ячої мерзлоти, попадає людині вітаміна всередину, приміром, рукокопові, легені, серце спочивають, свіжий чоловік стає, бадьорий вигляд, очі не брозгли, молодожий чоловік робиться, приміром, нащо далеко ходити? — приятелі виразно позирають один на одного, цілком розуміють, що дивний сад діє з людною, зморшки ховаються, наливається кров'яне лице, молодечтво в жилах бродить...

Отже тракторист знатиме тепер, що яблуко це не звичайні ласощі — смачне, кисельне, як вино, колись безпечно собі вливає, не

хвилюєся жодною думкою, — біле, як сніг, яблуко голову туманить...

А незнаний чародій-садівник все викладає зваби дарунки, кандиль-китайка, бельфер-китайка, товариство серед поля розкошуало, розповнілися цвітом гречки, легко дихали груди, втішалися очі, густе яблуко шафран бривка соком, і садівник надто вільно вимовля незвичні дія сільського вуха назви, в плодоягідному інституті набрався ума, вдав на розмисли, з мічуринського саду вписували черенки, плодуючі, високорідні, стійкі проти морозу, суховію...

Завірюха згадує—знев'яра поставало між людьми, падало нарікання, як молодий сад насаджували. — Чи нам доведеться яблучко з'їсти? Чи нам золоту домовину скують?

І товариство тут добрим словом згадує Бурмака, що зумів за собою повести людей. — Ростіть сади, — партія сказала, — щоб вся країна зацвіла!

Десятирічний сад обдарував людей добром. Слухаючи ті розмови, Тихін мимохіть споважні, можливо, дещо не по душі йому, як люди вставляли Бурмака, і, правду кажучи, може дивитися в очі Завірюхи теж совісно, хто гадав застати тут зборище? Проте Тихін подав думку від себе. Врожайне літо на садівнику, і вже Завірюха здається, що став він осередком світу, а ще нема пастуха, вітчара, що б тоді було! І красномовне товариство мусило змовкнути, слухаючи, як Тихін вихваляв, не вперше, свої здатності, що то за складна наука механіка — певне так, щоб не осталися в затінку, — дивний хлопець; мов би хтось тому перечить; садівник, приміром, вважає, що тільки навколо його світ вертиться, а спробуйте перебрат середину трактора, вивірити балансування барабана! Виявив неабияку обзаність — агрегати, магнето, циліндри, — спиртно квідав словами, меткий хлопець, побачили всі, — без машини і земля б не родила, — цілком слушно завважив, — дайте, дідуся, меду...

Пасічник Лука тут осміхнувся, освітілося лагідне, запечене на сонці, лице, кругом обвдене свизною, довго, терпеливо слухав, тепер настала його пора, вгзв собі слово, зазорливо повів оком, чи не озвався часом хто з непошаною про таке делікатне творіння, як бджола? Бджола! Чи знає хто, що таке бджола? Мов не звертаючись ні до кого, разом — до всіх, зокрема до Тихона, не то врочисто, не то з жалем — що люди відають? — промовив пасічник. Товариство не без подиву дізналося, що в бджолі більше частин, ніж в тракторі. Да. Три голоси, два дальзовори два темзовори... І компас.

І Тихін знімається по щирості, що вже нема розумнішого створіння на землі, як бджола, — переконався він. Це пасічниківі сподобалося, яснїють очі, лисина... О, той Тихін теж не без голови, чи він не знає, як задобрить, розщедрит на дільник меду пасічника!

Огріне сонечко підбілося над садом, гречки красуються, квітнуть, над головами ніжно бринять бджоли, невтомні трудівники, безнастанно золотисту пергу зносять в запашний вулик; мріяно в'ються думки, діля теж краплини довідку збирають в екарбанцю мудрості.

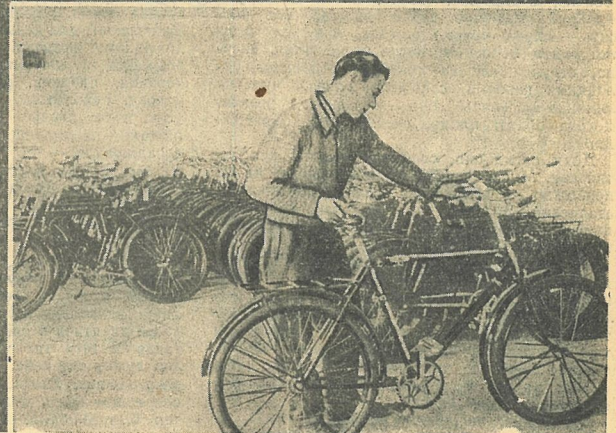
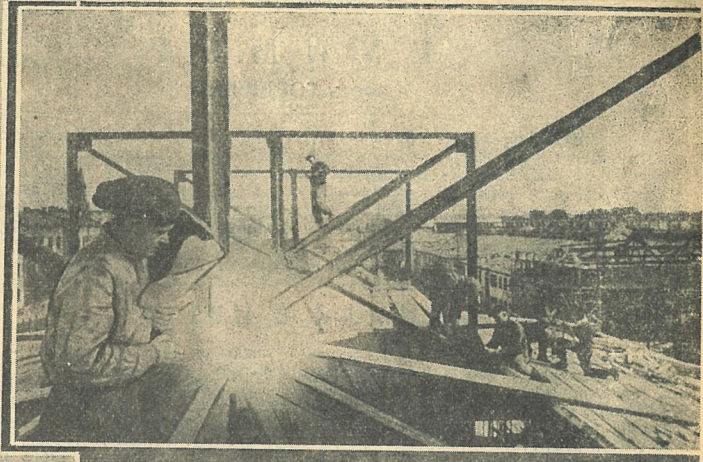
Мов і звичайні справи відбуваються навколо, буденні, дрібязкові — ремонт, очистка зерна, вгноєння; а разом — осягнути не сила, все росте, буя, смагле чоло садівничкові заклопотане не буденними думками, збулися дивні слова, що більшовики провіщали, на очах змінився світ, ступи злилися в один цвіт, а як ще розростеться сад — тисячі рук шойт-т рясний врожай збиратимуть, два професори будуть людей навчати, весь сад буде осяяний електрикою, оснований дротами, буде прокладено залізу колію; яблуко білий налив упало — ренуло, негідне, і боревенька така, і осіне-смугнасте; в три дні зібрати достиглу садівнику треба, тридцять тисяч дерев вродить — якщо по тридцять пуд — і то дев'ять мільонів! Треба дати лад, обвратити, одбратити, перевезти на сховище; задімляти заводи, закурять сушарні, даватимуть яблуневі соки на вино, варитимуть меду, кваси, повидло...

І цей час не за горами, і садівник тут нічого не вигадує. І по тих словах товариство, може із смутком, задивилося на білий світ, що аж при старості друзів сповнився просвітку... Мусій Завірюха згадав, як хлоп'ятком в економії за воловоzza робив, і вже ті сади, що він поливав, кохав помішківі, давно потрухли, а він ось насадив люлям молодий розкішний сад, що буйнє розвивається, росте, чудесна пам'ятка, — завітє сад і, може, пригадають люди коплатого, сивого, мов туман, мріяника, що недарма на землі прожив, пові вігрьє і, може, почують люди хрипливий веселий голос, а вже як дозріє яблуко — млоєним соком розійдеться в жилах, розтане в серці приязню — хто живий забуде сивого садівника? І яких тільки хімєр благодатна година в голову не нажене!

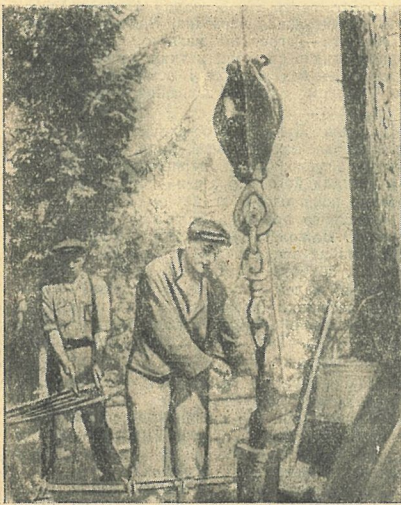
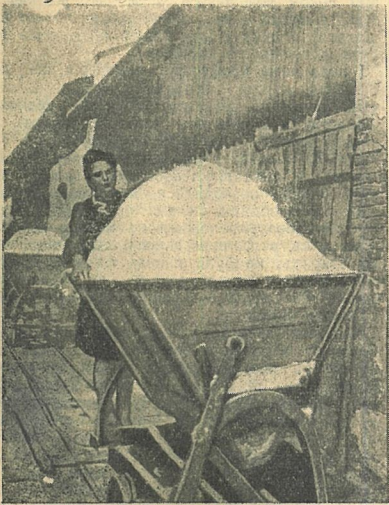
І поки нема професорів, інженерів, що побудують казкові лабораторії, заводи, покличуть науку на людську користь, садівник Арсентій із Завірюхою самі наглядують за садом, ростять, плекають, обєригають...

Овіяла польова дума, замліло серце, не помітили, миг тиха пісня прослалася над привіллям, плавно розходилася, мов хвилья, співці дрімливо виводили, співали про почуття, мрії, що на слова переложити не можна, просвітліла душа, вставляли вільний день, незвичайну старість, не були нікому тягарем, орудували життям, рядили долею, — чи не чувчали часом себе друзі щасливими потомками безталанних кобзарів?

Був собі в Буймірі невдаха-селянин Мусій Завірюха, хазяйнував без щастя-долі на клинчу, не міг ніяк ради дати, нажив дві гризкі, а багатства ні, ходив під Порт-Артур зювати японця, на землі не було кутка людини, а тепер триста гектарів салу під його рукою, серцем боліє, як оберетти від усякої напасті, щоб не приблизило дерево, хім'яча і механічна боротьба із шкідником тяжка, тому Завірюха розпочав біологічну боротьбу, розвів таку комаху, що вигублює яблуневу плодожерку, золотолуку, бояршиницю в зародку... А також лукового метелика й озмию совку... Розповідає таким голосом, мов би такі звичайні речі...

Ліворуч — стахановці озокеритової шахги Бориславського рудоуправління: І. Іванюк і М. Лисак, які виконують свої завдання на 200%; праворуч вверху — монтаж металевих конструкцій ливарного цеху Львівського паровозо-ремонтного заводу. Стахановець Н. Коритін, який виконує завдання на 200%; нижче — стахановець слюсар велосипедного заводу Я. Нідза, який виконує завдання на 120%. Фото С. Хорошка

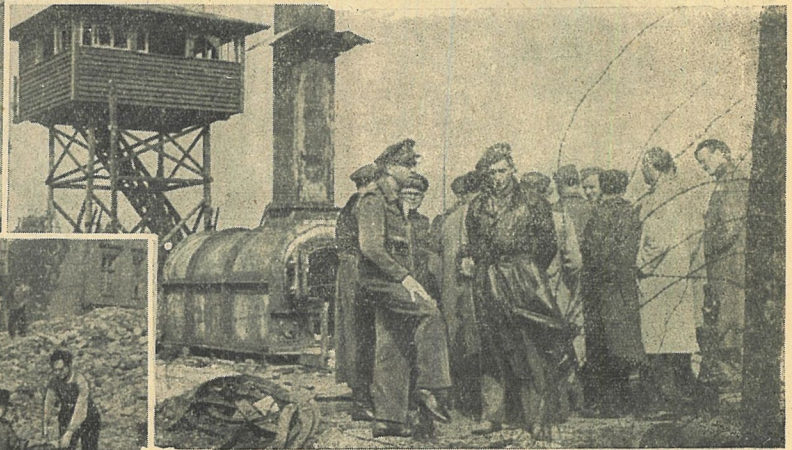
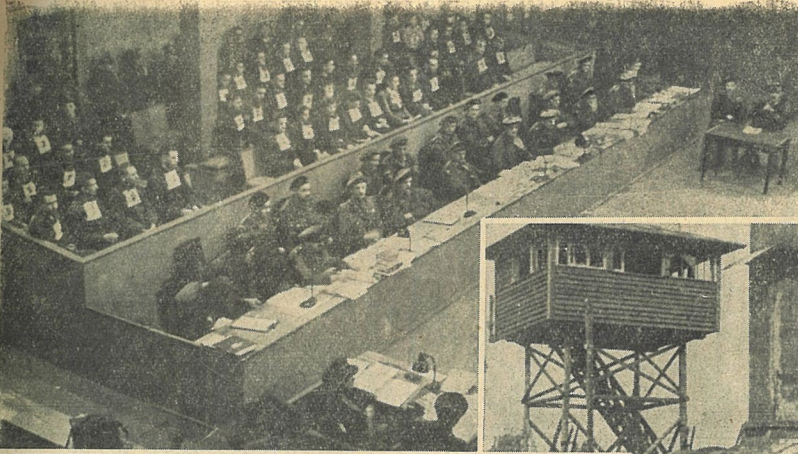

Стедниковський калійний завод (Дрогобицька область); стахановка Марія Мроз виконує своє завдання на 138%; помічник бригадири підземного ремонту Сходницького нафтопромислу (Дрогобицька область) Н. Журавчик виконує завдання на 165%; вибивальниця парафіну стахановка Дрогобицького нафтоперегінного заводу № 2 Стефанія Матічук, яка виконує завдання на 150%. Фото С. Хорошка.

**СУДОВИЙ ПРОЦЕС НАД КАТАМИ
З ГІТЛЕРІВСЬКОГО КОНЦТАБОРУ
В БАЛЬЗЕНІ**

На фото ліворуч — зал суду; на задньому плані — лава підсудних. На фото праворуч — бальвенський концтабір. Брупа кореспондентів оглядає рештки печі, в якій німецькі фашисти спалювали трупи замордованих в'язнів.

Фото В. Пушкіна.

СЬОГДНІ В НІМЕЧЧИНІ

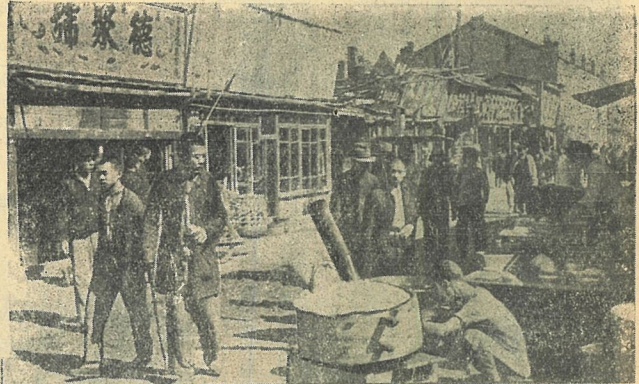
В багатьох містах Німеччини цілі вулиці й квартали закидані уламками зруйнованих будинків. До розчищення вулиць і впорядкування міст притягається німецьке населення. На фото ліворуч — роботи на одній з вулиць Берліна.

Фото ТАРС.

У ВИЗВОЛЕНОМУ КИТАІ

Рикша — поширене явище в Китаї. Людина виконує функції коня або таксі (фото внизу ліворуч) і одержує за цю важку працю мізерну плату; на фото праворуч — куток базару в Фуадзяні (китайська частина Харбіна). На фото внизу праворуч — крупорушка в китайському селі. Ще й досі в Манчжурії збереглися дідівські методи обробки полів та переробки продукції. Жорстока експлуатація й великі податки під час окупації Манчжурії Японією не давали змоги селянам придбати сучасні сільськогосподарські знаряддя.

Фото ТАРС.

«Квіти Освенціма» і «Майданек» — під такою назвою видано в Польщі альбоми малюнків українського художника Зиновія Толкачова.

«Майданек» — це великий альбом з 28 малюнками. «Квіти Освенціма» — з 32 малюнками.

Твори З. Толкачова — живі свідки обвинувачення. «Якщо ви не бачили Гімлера, подивіться на картини Зиновія Толкачова і ви побачите, що він вчинив», — так писали про ці твори в польській пресі.

Роботи Толкачова були виставлені в Кракові, Варшаві, Любліні. Виставка мала величезний успіх.

МАЙДАНЕК На фото ліворуч зверху — «Подарунки для родини», нижче — «Без імені»; посередині зверху — «Перевірка»; внизу — «Самі кістки»; праворуч зверху — «Тарований»; нижче — «Піч димить».

СЛОВО УКРАЇНКИ ДО НІМКЕНІ

Повіки не забудь, не засну
Від того, що прокляту чужину
Змочила я кривавицею ніг,
Коли на шлях гонив мене батіг.
Але за те, що світ мені болів,
Що гнів у серці піною кипів,
Що я знесла наругу на собі —
Не бійсь, — я не помщусь тепер тобі!

За те, що за проклятий твій порі:
Мойого серця шмат кривавий ліг,
Де ти мені простити не могла
Презирливої гордості чола,
Де на мою ти заздрила косу,
Де знівечити прагнула красу,
Де вміла лиш наказувати рабі, —
Не бійсь — я не помщусь тепер тобі!

У домі тім ненависті і зла,
Де ти болонку більше берегла,
Де ти см'ялась на моїх сльозах, —
Там нині вітер і холодний прах.
І сорочки повбиваних сестер
Знімаєш ти, налякана тепер,
Ховаєш руки, чорні у ганьбі, —
Не бійсь — я не помщусь тепер
тобі!

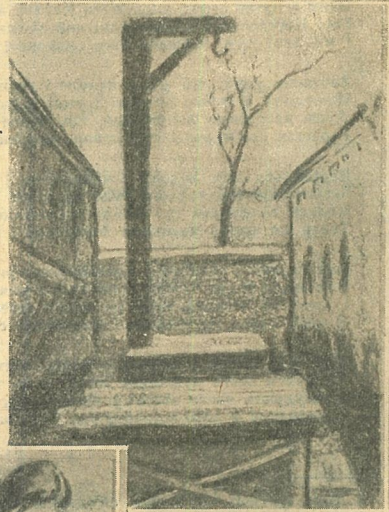
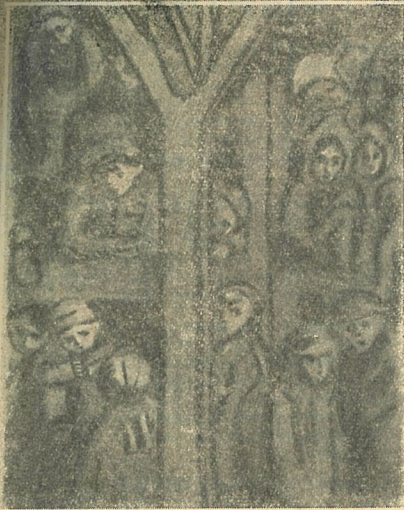
Та я піду у світле майбуття,
Забравши ключ до справжнього
життя.

Той ключ у битвах смілі здобули,
Брати мої за нього полягли,
І на померклих згарищах руїн,
Серед пустель і випалених стін
Збудую замок Золотих Часів,
Що снився нам у паморощі днів!

І в нім нестиму щастя для усіх,
Хто віру в нього в боротьбі зберіг.
Коли ж я чашу питиму до дна —
Бездомна ти блукатимеш одна.
Твоє квіління вітер рознесе,
Твої сліди пісками засосе,
І, як пісні поллюються чарівні,
Одна ти плакати будеш в стороні!

Твою любов не стріне нічия
І не запалить ненависть моя.
З прокляттям ти родитимеш синів,
Не для одваги вславлених віків.
Сновидою ти сонною в житті
Розвієшся, мов порох, на путі...
Та не благай рятунку в наші дні
Мені байдуже будеш ти, чи ні!

Валерія ГУРТОВЕНКО.

ОСВЕЩІМ На репродукціях: ліворуч зверху — „Барак“, нижче — „Птахи відлітають“; праворуч зверху — „Ось і Освещім“, нижче — „Барак № 11“; внизу посередині — „Діти Освещіма“.

НИКОЛОЗ БАРАТАШВІЛІ

Історія не зберегла жодного зображення славетного грузинського поета Ніколоза Бараташвілі. До нас дійшов один лише, так званий «умовний», портрет Бараташвілі, репродукцію якого ми подаємо.

Цікава історія цього портрета.

Уже після смерті Бараташвілі родичі та друзі покійного вирішили увічнити на полотні образ покійного. Для цього надумали змалювати портрет його сестри, що, як розповідають, була дуже схожа на поета. До цього складного завдання взявся художник Момцелідзе, якому позувала сестра поета. Звичайно, художник вніс у зображення обличчя та одягу деякі зміни, в наслідок чого й з'явився «умовний» портрет Н. Бараташвілі.

МОГИЛА ЦАРЯ ІРАКЛІЯ¹

Схилюсь на коліна, о царю, я перед твоєю труною,
Ім'я твоє слізьми омю, посивілий в битвах герою!
Ах, чом же святій твоїй тіні не можна вернути життя,
Щоб Картлі² нову ти побачив, своє найдорожче дитя!

Схилюсь перед словом пророchim царського твого заповіту,
Яким напугив перед смертю ти Картлі, жалобою вкриту.
Так! Царствений помисел світлий здійснився тепер назавжди
І ми, твої діти, вкушаєм його смаковиті плоди.

Вертають сини твої рідні, недолею гнані по світу,
Принносять з собою вітчизні і вісті відраді, й освіту.
Душа мандрівців полум'яних, що, повна любові й снаги,
Горінням своїм розтопила суворі північні сніги.

Вертаються діти додому з коштовним і добрим насінням —
Багатий врожай з нього буде під неба гарячим промінням...
Колись владувала тут шабля грузинського воювника,
Тепер же керує правилом незбройна і мирна рука!

Вже серцеві Грузії годі Каспійським тривожитись морем,
Вже миру її не турбує воно гуркотінням суворим,
І хвилями Чорного моря не ворог запеклий пливе,
А наші брати припливають до нас на спітканія нове.

Хай буде і мир, і пошана, о царю, святій твоїй тіні!
Ти духом своїм надихаєш Іверії давні твердині.
Премудрість твого заповіту відчула грузинська земля
І, складену з сліз всенародних, гробницю твою прославля.

Переклад Миколи БАЖАНА.

¹ Цар Іраклій — поборник об'єднання Грузії з Росією.

² Картлі, Іверія — синоніми Грузії.

9 жовтня 1845 року в маленькому містечку Єлісаветполь (нині Гянджа) урвався короткий життєвий шлях Ніколоза Бараташвілі. Далеко від рідного краю, на посаді дрібного чиновника, померла під час службового відрадженья людина, яка відкрила першу сторінку нової грузинської літератури.

Близькі своєю простотою та образністю, перейняті щирим і палким почуттям, вірші Бараташвілі проклали собі шлях до тисяч сердець, а його мудрі сентенції, подібно до цитат із безсмертного твору Руставелі, стали загальним здобутком народу.

Жоден вірш Бараташвілі не був надрукований за його життя, історія не зберегла навіть зображення великого письменника. Але вже через 40 років перевезення праху Бараташвілі у Тбілісі супроводжувалося бурхливими і багатолюдними демонстраціями. Вони промовляли про любов народу до свого поета.

Бараташвілі, особисто знайомий з Грібедовим, палкий прихильник поезії Лермонтова, рано включається в коло інтересів, сподівань і прагнень сучасної прогресивної інтелігенції.

Бараташвілі — романтик, співець активної боротьби за світле майбутнє народу. Його «Мерані» («Скакун») — це захоплений гімн людині, яка ціною свого життя прокладає шлях для нащадків.

Виразник сподівань і дум передової грузинської інтелігенції, Бараташвілі багато зробив, щоб прилучити свій народ через російську літературу до загальноєвропейського культурного процесу.

Сумуючи про тяжке становище свого народу, зокрема покріпаченого селянства, на яке лг подвійний тигар національного та соціального гноблення, він розуміє, що могутній російській державі його народ завдячує збереженням свого національного буття. У поезії «Доля Грузії» та вірші «Могила царя Іраклія» поет осмілює царя-провидця, що вивів Грузію на єдину правильний історичний шлях з'єднання з російською державою і захистив країну від спустошливих нападів турків та іранців.

Сто років з дня смерті Ніколоза Бараташвілі відзначив весь ралянський народ, якому дорогі високі гуманістичні ідеї і чудова поетична творчість класика грузинської літератури.

Я. ГАН.

Аліо МАШАШВІЛІ

Ви ідете із Грузії, —
Щасливо! До побачення!
Де ждуть вас ниви русії,
Де радість вам призначена.

Щоб більш не розлучатися
Вам з рідною коліскою!
Із щастям родичатися, —
Що хай вам сонцем блискає!

Згадав я: гнані ворогом,
З щоками, вкрай запалими,
Все втративши, що дорого,
Притулку в нас шукали ви.

Пил вився над стежинами,
Не знало горе берега,

Плачу дітей з дружинами
Не заглушити Тереку!

Бивсь чайкою він білою:
— Сестра моя заплакана!
Йшли люди, люди хвилюю,
Ревла худоба злякана.

Далека путь — віддалила
До хати невідомої.
На Батьківщині Сталіна
Вам дім був — в кожнім домові!

Ви ідете із Грузії, —
Щасливо! До побачення!
Де ждуть вас ниви русії,
Де радість вам призначена.

Тим рокам не вертатися —
Віди й печалі гірної.
Ваш дім залетить радістю,
Дітей дзвінкою піснею!

Всяк нас згадає з вдячністю —
Вусаті і безвусі,
Всяк, хто в години напасти
Землі торкнувся Грузії,

Хто грів край вогища свій
біль
На Батьківщині Сталіна,
Ділив грузинський хліб та
сіль,
Гостинність нашу велавлену!..

Переклад з грузинської
Іван НЕХОДА.

ДО ПОБАЧЕННЯ!

П. П. СОКАЛЬСЬКИЙ

Петро Петрович Сокальський народився 14 вересня 1832 року в Харкові. Він учився в приватній школі, яку скінчив 13-річним хлопчиком; до університету його за віком не прийняли, і він взявся за самоосвіту; протягом трьох років вивчав мови, класичну літературу, студіював хімію, опановував музику, як піаніст і флейтист, робив перші спроби в галузі композиції.

1852 року Сокальський закінчив природознавчий факультет Харківського університету, спеціалізувався в хімії і дістав звання кандидата хімічних наук.

До 1855 року молодий вчений викладав природознавство в Катеринославській гімназії та готував і успішно захистив дисертацію на звання магістра хімії. Після того 23-літній професор виїздить до Москви, потім до Петербурга.

В Петербурзі Сокальський починає в містечкє життя столиці. Відвідування концертів, оперних театрів, знайомство з творами Глінки, Даргомизького, Рубінштейна знову привертають його до музики.

Перші композиторські спроби його припадають на 1848—1855 роки. Дві польки Сокальського, вальс, романс без слів, три вокальні твори користувались успіхом серед знайомих та родичів. Треба було вчитись, і Сокальський прийняв пропозицію поїхати секретарем російського консульства до далекого Нью-Йорка, сподіваючись здобути там музичну освіту.

В Америці Сокальський жив майже три роки, не припиняючи публіцистичної діяльності. На сторінках «Русского Слова», «Отечественных Записок» і «Южного Сборника» він знайомив наше суспільство з життям в Америці. Але основну увагу він приділяв у цей час вивченню історії і теорії музики.

За океаном Сокальський почав свій аналіз російської і української народної пісні, склав плани всіх трьох своїх опер — «Мазепа», «Майська піч», «Облога Дубна» («Андрій Бульба»).

В Америці Сокальський написав також перші свої твори, які вже відзначаються професійною майстерністю. Це кантата «Пир Петра Великого», премійована 1860 року в Петербурзі, українська фантазія на тему «Віють вітри», опера «Мазепа», закінчена 1859 року вже в Одесі, та романси на слова Фета, Полежаєва, Лермонтова і фортепіанні композиції — «Український нокторн» і «Мазурка».

На початку 60-х років Сокальський береться писати широке дослідження народної музики, якому він присвятив 25 років життя; це дослідження зробило його ім'я всевітньо відомим. Одначасно він пише статтю «О музыке в России» і численні рецензії.

Війна 1878 року на Балканах викликала у Петра Петровича бажання допомогти своїм талантом публіциста балканським слов'янам, і він опинився у вирі боротьби, як представник петербурзької газети «Голос». Перебу-

ваючи на Балканах, він збирає болгарський та сербський фольклор.

Після повернення до Одеси Сокальський працює над дослідженням «Русская музыка» і над оперою «Облога Дубна», укладає збірку російських і білоруських пісень, пише музикознавчі розвідки. В лютому 1886 року він закінчив свою головну працю про народну музику, а через рік, 30 березня 1887 року, помер, не побачивши її надрукованою.

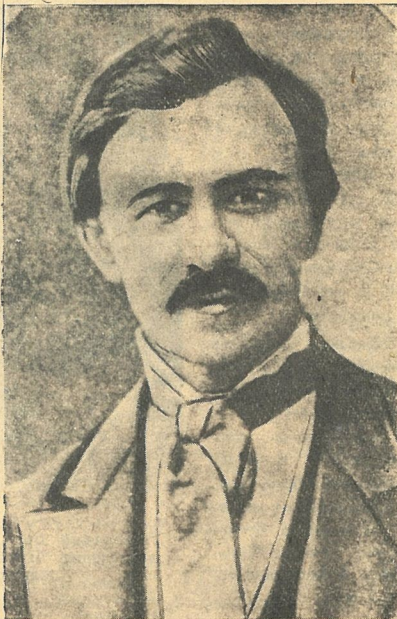
П. П. Сокальський з усіх по-

волнень», «Воротился ночью мельник», «Красна девица» — на слова Пушкіна та інших російських поетів.

Сокальський любив поезію Гейне. На вірші Гейне він написав солоспів: «Войду ли в сказочный лес», «Слышу ли песенки звонки».

На ґрунті слов'янських мелодій виникла його болгарська пісня «Где родот мие».

З вокальних творів Сокальський написав 32 романси і пісні, 4 ансамблі.

редників М. В. Лисенка — найяскравіша постать не тільки як дослідник, але і як композитор. Композиції його мало відомі: завжди заклопотаний численними новими роботами, він не дбав про поширення попередніх. За життя композитора надруковано тільки 11 творів з 98 написаних. Після його смерті надруковано всі головні його роботи, зокрема оперу «Облога Дубна» і дослідження «Російська народна пісня».

Творчість Сокальського охоплює переважно фортепіанну музику і сольні співи. Для хору й оркестру написав він небагато: кантату «Пир Петра Великого», «Видення», «Ой, весна». Крім того, є в нього ще кілька хорів на народні теми, композиція для одного голосу в супроводі хору, балада для тенору, хору і фортепіано «Слушай», кілька вокальних ансамблів.

Солоспіви Сокальського, позначені високим художнім смаком і яскравою мелодійністю, впливали на творчість сучасників. Найкращі з них: «Є на світі доля», «Полубила молодого козака», «Утоптала стежку» — на слова Шевченка, «Когда б не смутное

В спадщині його найзначніші, безсумнівно, фортепіанні композиції. Сокальський — основоположник українського піанізму; тут його роль ще не оцінена і не досліджена.

Фортепіанні твори Сокальського відзначаються теплою ліричністю, мінливими ритмами, ніжною мелодійністю, що джерелом її є слов'янська пісня, за стилем близька до фортепіанних творів Глінки; переважають танцювальні ритми. Для фортепіано Сокальський написав 12 вальсів, 9 мазурок (з них одна для скрипки і роля), 6 польок.

З 1862 року в творчому доробку Сокальського з'являлись циклічні форми: «Тисячелетие России» — музичні сцени для роля; жанрові музичні картини для роля; «Чумаки в степу», «Тарангелла», «Мазурка», «Вальс», «На водах Адріатики», «Раздумье на берегу Днепра», «Слов'янські в'язня» або «На березі Дунаю». 1883 року він написав музичну картину «На Україні». Певна частина цих творів видана.

З опер Сокальського «Мазепа» — малоцікавий твір; це звичайне наслідування меєрберівських зра-

зків. «Майська піч» — зріліша композиція з яскраво визначеним народним українським колоритом та широко використаними народними інтонаціями.

«Облога Дубна» займає значне місце в історії української музики. Це досконалий твір, в якому сконцентровано талант і досвід композиторський досвід; його закінчено 1878 року, за два роки до того, як М. В. Лисенко почав писати на той же сюжет свою оперу «Тарас Бульба». Особливо вражає в опері Сокальського арія Тараса в останній дії: «Був вік, залізний вік». В опері є чимало хорів, майстерно зроблених ансамблів.

Важлива сторінка діяльності П. Сокальського — його критичні статті, які всі були надруковані. Найглибша з них «Про механизм музыкальных впечатлений». Тут Сокальський, віртуозно користуючись науковими даними з психології, вшент розбиває формалістичні твердження реакційного німецького критика Гансліка про мету й зміст музичного мистецтва.

Серед багатогранної спадщини Сокальського велике значення має унікальне дослідження «Русская народная музыка, великорусская и малорусская, в ее строении мелодическом и ритмическом и отличие ее от основ современной гармонической музыки» (надрукована 1888 року).

Вже через кілька років ця робота Сокальського набрала широкої популярності за кордоном; дослідники народної музики цитують у своїх працях його висновки, спираються на них. Він доводить потребу покласти в основу професійної музики народну (з цією думкою тоді мало хто згоджувався); без такої передумови, говорив Сокальський, неможливий дальший розвиток музичного мистецтва в національному напрямі; лише тоді культура російського народу і споріднених з ним слов'янських племен досягне бажаної повноти, оригінальності та блиску. І тому він вимагав, щоб у консерваторіях викладалась теорія народної музики.

У своєму дослідженні Сокальський довів, що російські й українські пісні мають багато спільного. Наприклад, «Ах у наших ворот» або друга половина пісні «Від Києва до Лубен» увійшла цілком у російську пісню «Застучи, мой дубинка». Пісні «Ой, ми просо сіяли», «Слава», «Во поле березонька стояла» належать в однаковій мірі як російському, так і українському народам. Пісня «Колыда» була колись у всіх слов'янських народів, а потім залишилась тільки на півдні в чехів і українців.

Політичні обставини кінця XIX віку привели Сокальського до сумного висновку про неможливість дальшого розвитку народної музики в добу залізничів, пароплавів, телеграфу. Але видатний дослідник помітив: Жовтнева революція дала могутній імпульс для нового, нечуваного раніше розквіту мистецтва народів СРСР.

М. МИХАЙЛОВ.

ПО МУЗЕЯХ ЛЬВОВА

Недавно у Львові відкрився після визволення міста державний етнографічний музей. У вересні 1945 року минула 50-та річниця за-снування його. На чолі музею

Портрет Івана Франка.
Художник І. Труш.

вже багато років стоїть академік Ф. М. Колесса, визначний етнограф.

В залах зібрано багато речей, які показують побут населення західних областей України в сучасному й минулому. Всі експонати яскраво відображають талановитість українського народу, його художні прагнення. Посуд,

миски, топірці, трембіти, одяг, жіночі прикраси, речі хатнього вжитку свідчать про велику майстерність їхніх творців.

Ось приладдя до ткання, прядіння, дерев'яні веретена, голки, оздоблені художньою різьбою. Довгими осінніми й зимовими ночами гуцул працював над ними.

Багато експонатів є подарунками населення. Селяни самі приносять до музею цінні речі.

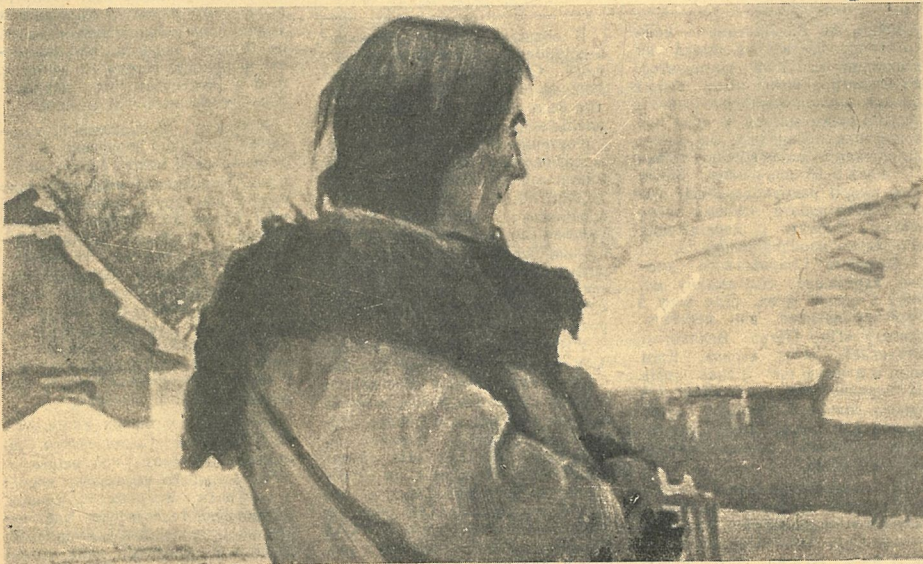
В селах Станіславщини можна побачити по хатах печі, облицьовані кахлями. Їх виробляли митці, використовуючи місцеву сировину; кожна кахля прикрашена художніми малюнками.

На вулиці Мохнацького, в будинку № 42, розташовано Державний музей українського мистецтва, який є значним популяризаторським і науковим центром. 1 травня 1945 р. він відкрив свої двері для вдвідувачів.

Ентузіаст збирання художніх народних виробів, організатор і незмінний керівник музею протягом 40 років, професор І. С. Свенцицький розповідає про скарби, які має музей. В залах новітнього мистецтва зібрано твори відомих, найвидатніших майстрів живопису Устияновича, Копистинського, Труша, Сосенка, Кульчицької, Івасюка, Монастирського, Новаківського й ін.

Львівський Державний музей українського мистецтва (після визволення Львова від німецько-фашистської окупації знову широко розгорнув свою творчу роботу.

«Господар».

Художник І. Труш.

А. ХИЖНЯК.

Готується виставка образотворчого мистецтва XIV—XVIII вв. і народного мистецтва XV—XIX вв. (ікона, портрет, скульптура, орнамент-різьба, народна графіка).

Надзвичайно цінна бібліотека з мистецтва й мистецтвознавства (тут є стародруки, рукописи від XV до XVIII століття), з історії і теорії мистецтва, з історії книги і графіки.

Наукові працівники музею Віра Свенцицька, Драган, Нановський, Анісія Свенцицька провадять наукову роботу. Проф. І. С. Свенцицький закінчив і підготував до друку: «Проблеми історії староруського письменства X—XII вв.» та «Монументальне образотворче мистецтво X—XIII вв.»

В музеях Львова вирує творче життя. Закриті при німцях музеї тепер відкрито для радянських громадян.

БЕЛАРУСЬ

1
1945

Уже в далекі часи Білорусь так само, як і теперішня Україна, складала органічну частку могутньої Київської держави. Тоді були закладені основи культури й літератури російського, українського та білоруського народів. Витоки білоруської культури йдуть од Київської Русі... На єдиній спільній основі для російського, українського та білоруського народів, на основі староруської культури періоду Київської держави, ріс і розвивався білоруський народ.

Білоруський народ із славою пройшов великий шлях своєї тисячолітньої історії. Не раз він повставав проти своїх гнобителів і завжди йому подавав допомогу великий російський народ... Шана й приязнь до старшого брата — великого російського народу, що згуртував усі радянські народи, братерські почуття до сестри-України бринять на сторінках «Беларусь» — і в нарисі, присвяченому пам'яті першого великого білоруського поета Ф. Богусевича, в якому згадуються імена Чернишевського й Тараса Шевченка й розповідається про тісний зв'язок поезії Богусевича з передовою російською літературою. І в статтях про Грібоведа, про Тімірязева, про Маяковського, і в оповіданні Іллі Гурського «Повернуте життя», де розповідається про Ігнася Наливайка, що пішки пройшов з Мінська аж на Курщину й воював на Курській дузі. І в вірші Максима Лужаніна «Зустріч з Мінськом», який кінчається такими словами:

Праз целы век, пакуль живу,
Мне не забыцца на Маскву!
Веліччя слова — Росія, Москва не раз лунуюць і в статті про Янку Купала, що йому в час Вітчизняної війни Росія—Москва дала гостинний притулок і натхнення до боротьби за визволення. Це ж у Москві Купала писав: «Коли ворог зрве яблуко, що виросло в нашій сади, воно розірветься в його руках гранатою...» Так у найтяжчу годину білоруський поет з Росії закликав до боротьби свій нескорений народ. Образ Москви встає і в творах Якуба Коласа:

Няхай-жа вораг азвярелы,
Руку занёсши над табой,
Звяслаулен буде на свет целы
І зложныя косці пад Масквой.
Молодий партизанський поет Анаоль Астрейка в віршах «Кремлівські зорі» пише:
Неба, зоры беларускія
І людзей твоіх красу
Я на фронце поплеч з рускімі,
Нібы песню праісяу.
Про боротьбу попліч з росіянами та й з іншими народами Союзу розказано в численних оповіданнях.

В номері шостому, в статті «З героїчного минулого білоруського народу», де висвітлюється спільну боротьбу білорусів та росіян проти чужоземних загарбників, згадано не раз і про українську поміч білорусам у

їх визвольній боротьбі на путях історії:

«Хоробрі воїни-білоруси, відчувачи підтримку українського народу, гаряче прагнули визволити свій край від чужоземного гноблення. Загони козаків із Запорізької Січі дуже часто з'являлися в Білорусі... Автор так званого Баркулабівського літопису відзначав, що в Білорусі 1590 року «були козаки запорізькі: Матюша з полком, Голий з полком біля Могілева, аж до Мінська...» З великим загоном

БЕЛАРУСЬ

5
1945

козацтва вступив до Білорусі Наливайко. До нього предіалялись білоруські селяни. Понад половину території Білорусі було охоплено повстанням...

З новою силою спалахує збройна боротьба в Білорусі в час війни українського народу за свою незалежність під керівництвом Богдана Хмельницького. 8 січня 1654 року відбулась велика подія — возз'єднання України з Росією. Білоруський народ захоплено зустрів цей акт. В білоруській народі посилюється прагнення до братнього російського народу. Польські пани з тривогою повідомляли: «Гутешні міста загрожують явно заколотом, а інші наперерив здаються на імення царське...» — «Мужики молять бога, щоб прийшла Москва», — повідомлялося в листі з Вільно від 8 серпня 1654 року.

Не пощастило польським панам зломити опір білорусів, не пощастило їм ополчити й відірвати білоруський народ від російського народу... Чимало прикладів спільної боротьби й творчої діяльності братніх народів подається на сторінках журналу.

Цій великій дружбі присвячено в журналі й статтю дівчі Героїні Радянського Союзу партизанського генерала Сидора Ковпака, що в його українських загонах було чимало бійців-білорусів. Про сиду дружби пише до редакції в листі з Києва й Народна артистка Союзу РСР, українська співачка М. Литвиненко-Вольгемут, яка збирається незабаром побувати у визволеній Мінську...

БЕЛАРУСЬ

4
1945

Тягнувшись від Мінська неперірвнїті дружби до Києва й до Москви. Москва — визволителька стала для білоруського народу найсвітлішим образом, бо Москва — це Сталін! «Народны сказ про Сталіна», записані у Поліській області й надруковані у журналі, складає подяку великому вождеві:

А за нашу свабоду падыяку складаем
І байцоу сваіх чырвоных ад сэрца вітаем,
Перад светлымі вачамі сэрца адчыняем,
Словам шчырным, сэрцам чыстым
Сталіна услушаем!

Закрасуем мы, зазяем, — згінуу час прыгнэту.
Захіпіць зусім другая дружная работа,
Запрацуем і пакажем, што на пэлым свеце
Мудры Сталін, бацька Сталін ясным сонцем свеціць.

І прагнуть до цього сонця, яке світить з Москви, три найрідніші сестри — Росія, Україна та Бі-

БЕЛАРУСЬ

6
1945

лорусь і всі інші славні й рідні сестри з нашої дружньої та великої радянської родини. В цьому — наша сила. В цьому — наше щастя. В цьому прагненні — наше життя. І тому нам радісно читати присвячені великій сталінській дружбі радянських народів щірі сторінки журналу «Беларусь».

Олександр ІЛЬЧЕНКО.

БЕЛАРУСЬ

2
1945

ве й розвивається» Т. Горбунов починає так:
«Одвічна спільна боротьба російського, українського та білоруського народів за свою незалежність, за свою культуру, мову, віру й звичаї зріднила ці народи...»

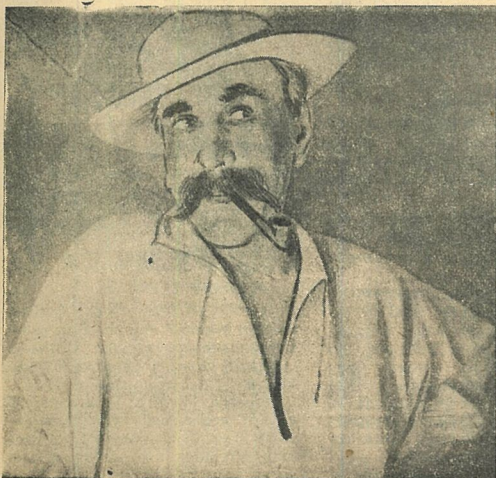
БЕЛАРУСЬ

3
1945

В номері шостому, в статті «З героїчного минулого білоруського народу», де висвітлюється спільну боротьбу білорусів та росіян проти чужоземних загарбників, згадано не раз і про українську поміч білорусам у

„ПРИЇЗДИТЬ У ДЗВОНКОВЕ“ —
п'єса О. Корнійчука в театрі
ім. Франка в Києві.

Фото Я. Паволоцького.

Ліворуч зверху вниз: Марина — засл. арт. УРСР П. Нятко; Прокіп Ключка — нар. арт. СРСР Ю. Шумський; Придорожний — нар. арт. УРСР О. Ватула; праворуч зверху: Степан Груша — нар. арт. УзРСР Є. Пономаренко; Ярина — нар. арт. СРСР — Н. Ужвій; нижче — сцени з III дії

Київ. Державний музей.

Фото Г. Зайцева.

РОСІЯНКО, МОЯ РОСІЯНКО!

Книжка Василя Швеця «Добрий ранок, Україно!» (Укрдержвидав — 1495 р.) — це своєрідний солдатський щоденник. Під Москвою, на Дону, на Волзі, на безмежних просторах старшої сестри України — Радянської Росії — українці, пліч-о-пліч з росіянами, білорусами та іншими народами, билися за Україну. Серед них воював і поет Василь Швець. Позначення під його віршами — «Північно-Західний

фронт», «Ленінградське шосе», «Шосе Москва—Мінськ», «Район Зубцова» та інші свідчать про важкий і славетний шлях, який пройшов український солдат. Доля України вирішувалась на полях Росії. Ось вірш «Росіянку, моя росіянку!»:

В цих березових хащах Росії,
На високій привольській горі,
Я для ворога вітер посю,
І він бурю пожне на Дніпрі.
Росіянку — душа солов'яна,
Бій гремить! Ти співала мені.
Скоро знов на моїй Україні
Оживуть українські пісні.

Підпис під віршем — «Ленінградське шосе, 1942 р.».

Про закатованих фашистами російських людей розповідає автор у вірші «54»:

Люди честь і гідність бергли.
Люди росіянами були!
Іх за це спалили...

Про братерство і дружбу народів, про геній Сталіна, про близьку нашу перемогу пише Василь Швець у вірші «До перемогі шлях нам Сталін указав». Вірою в грізну й неминучу відплату сповнено вірш «Я не молився перед боем»:

У мене лікті і коліна
У глину вмазані руду.
Я так по вулицях Берліна,
Не обтрусившись, піду.

Петро СЛІПЧУК.

ЧЕХОСЛОВАЧЧИНА

1918 року, коли Чехословаччина стала незалежною державою, з'явилися марки з відображенням Праги—столиці республіки (мал. 1). Перша річниця незалежності була відзначена серією ювілейних марок. На одній з них Чехословаччину символізує лев, що розриває кайдани (мал. 2). Ця ж тема з трохи іншою символікою повторена у випуску наступного року. В тій же серії вийшла марка, що зображує Яна Гуса (мал. 3).

В ті ж роки з'явилися марки з портретом першого президента Чехословацької республіки — Масарика (мал. 4 і 5).

Значна частина марок Чехословаччини ілюструє мальовничу природу країни та її прекрасні міста й гірські замки. Ось мальовнича Братислава (мал. 6), суворий Орлик (мал. 7), гірське озеро в Татрах (мал. 8). На одній з марок подано панораму міста Мукачева в Закарпатській Україні, яка тепер за дружньою згодою урядів СРСР і Чехословаччини воз'єдналася з Радянською Україною (мал. 9).

Ось марки, які свідчать про глибоку давність чехословацької культури. На мал. 10 показано старовинну церкву, збудовану 1100 років тому; друга марка відзначає 1000-літній ювілей приходу в Моравію невтомих проповідників Кирила і Мефодія, творців слов'янської абетки (мал. 11).

Під час першої світової війни чехословацькі частини билися з німцями. Цю тему ілюструє ряд марок: церемонія освячення в Києві прапора чеського легіону (мал. 12), група бійців у битві під Дуз'є у Франції (мал. 13).

1934 року випущено серію марок на відзнаку 100-ліття з дня створення чехословацького національного гімну (мал. 14).

На малюнках 15, 16, 17 зображені видатні діячі Чехословаччини: композитори Дворжак і Сметана та теперішній президент Бенеш.

Загарбавши Чехословаччину, німці мали намір назавжди включити цю країну до складу «III імперії». Про це свідчить цілий ряд виданих ними марок з написом великими літерами: «Німецька імперія» і десь унизу дрібним шрифтом — «Чехія» й «Моравія». Тепер цим мріям німецьких загарбників прийшов кінець.

Н. ФІЛАТОВ.

ПОВІСТЬ ПРО ВЕЛИКУ ДРУЖБУ

(Леонід Леонов, «Взяття Великошумска»).

Доля звела їх усіх до купи, в одну броніювану рухливу хатину, яку являв собою танк двісті третій. Українець Литовченко, молодий хлопець, що перейшов фронт і вступив добровільцем до Червоної Армії, був прийнятий в сім'ю танкістів за водія. Хлопець прийшов мстити німцям.

Теплими, соковитими фарбами малює Леонов невелику, але дружню сім'ю танкістів. З легкою іронією, з ласкавим гумором розповідає повість про життя цієї мужньої четвірки. Чимало місця віддав автор командирові танка лейтенантові Соболюкову. Але найтеплішими барвами змалював він водія Литовченка поряд з іншим Литовченком — розумним, з ніжним і добрим серцем, генерал-лейтенантом, командиром корпусу, в рядах якого бився танк двісті третій.

Повість написана про дружбу. Це вона — щира і вічна — хвилює читача. Це в ім'я її російський солдат прийшов з далеких сибірських країв битися за щастя України. Це за неї вмирають у підпаленому танку командир-атаєць Соболюков і поволжанин Обрядін. Нема такої сили в світі, яка могла б розбити цей спаяний кров'ю братній союз двох великих народів. Віч жити. ме, доки світ сонячний!

Дмитро БЕДЗИК.

«МОЛОДА ГВАРДІЯ»

Вони ввійшли в історію Вітчизняної війни, як герої Краснодона — Олег Кошовий з товаришами. Вони назвали себе «Молодою гвардією» і так увічнили свої імена. Появу першої частини роману Олександра Фадеева під цією назвою на шпальтах «Комсомольської правди» та в журналі «Знання» привернула до себе увагу величезної кількості радянських читачів.

Письменник досяг великої сили художньої правди у змалюванні обставин і умов життя на Україні під німецькою кормигою, у творенні образів молодогвардійців — Олега, Улі Люби, Жори, Вані, та інших їхніх славних товаришів.

Майстерне розгортання сюжету надає свіжих, живих барв книзі, що так високо підносить міцність і моральні устої радянської людини. І в строгості малюнків, і в поезії слова, і в глибокій ідейності полягає сила цього роману, що є видатним явищем в нашій літературі 1945 року.

Ф. БУРЛАКА.

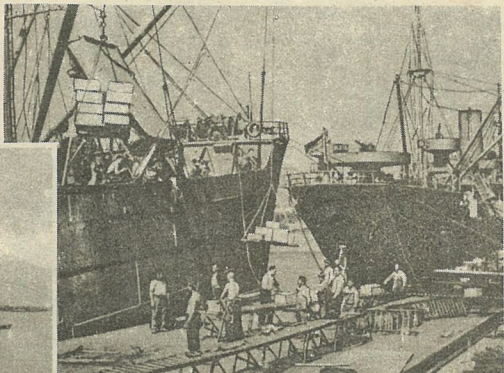
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Василь Касіян, Олександр Корнійчук, Петро Панч, Іван Сенченко, Юрій Смолич (відповідальний редактор), Павло Тичина, Андрій Чеканюк.

Адреса редакції журналу «Україна»: Київ, Коцюбинського, 7. Телефон 4-02-69, дод. 54.

БФ 00082. Зам. 1620. 5 друк. арк. В друк. арк. 58.000 зн. Підписано до друку 1/1 1946 р. Тираж 35.000.

Друкарня «Радянська Україна», Київ, Прозоровська, 59.

На фото праворуч зверху—робочий день у Владивостоцькому порту. На фото ліворуч—Рибний порт у Владивостоку. Фото ТАРС.

На фото праворуч внизу—юнга школи, що організована на теплоході „Крим“, в Батумському порту за навчанням. Фото ТАРС.

1		Р				3		4
			Е					
			Н		В	О	Л	
		В	У	Г	У	Д	О	В
				9		Е		
10		Н				С		
		А				А		
12		Н	В		14		15	16
			А				18	
			Ч				19	
		В	Л	Е	Р	Т	К	Т

По горизонталі: 1. Майстер високих врожай кок-сагізу. 5. М'яч у воротах. 7. Поновлення зруйнованого. 9. Сполучник. 10. Голосування. 12. Старовинна назва Турецької держави. 15. Крик. 18. Займеник. 19. Частина обличчя. 20. Енергія.

По вертикалі: 1. Націоналіна страва. 2. Стоїлка кораблів у морі. 3. Мадьярська назва чеського міста Нова Вєсь. 4. Опера Верді. 5. Гулянка. 6. Місто-герой. 8. Стоп. 11. Французьке чоловіче ім'я. 12. Нива. 13. Ланцюг певної системи. 14. Служитель релігійного культу. 15. Результат процесів усередненні землі. 16. Частина прядива. 17. Риба.

РОЗВ'ЯЗАННЯ КРОСВОРДУ, ВМІЩЕНОГО В № 9

По горизонталі: 1. Етл. 3. Жива. 5. Ура. 6. Бір. 7. Цегла. 9. Кра. 10. Віз. 12. Посол. 14. Рій. 15. Терор. 17. Берег. 18. Рай. 19. Раз. 21. Гірін. 23. Жир. 24. Качан. 26. Лід. 28. Волга. 30. Ату. 33. Чайка. 34. Музей. 35. Збори. 36. Блиск. 38. Мей. 39. Шмідт. 41. Ася. 42. Харчі. 44. Дон. 46. Камея. 48. Тин. 49. Оса. 50. Вапно. 52. Міхай. 54. Іжа. 56. Океан. 57. Лад. 59. Мед. 60. Орина. 61. Ряд. 62. Біс. 64. Китай. 65. Ілля.

По вертикалі: 1. Ему. 2. Істра. 3. Жуков. 4. Акр. 7. Цар. 8. Актор. 9. Кір. 11. Зір. 12. Пугач. 13. Лой. 16. Риж. 17. Бур. 19. Рів. 20. Залізниця. 21. Гра. 22. Нагуевичі. 24. Корійчук. 25. Ніч. 26. Лейборист. 27. Два. 29. Площа. 30. Артем. 31. Ужвій. 32. Ампер. 36. Боа. 37. Кох. 39. Шня. 40. Тоя. 43. Ревун. 44. Дно. 45. Ном. 47. Майно. 49. Око. 51. Піл. 53. Хід. 55. Ара. 58. Дунай. 59. Метал. 61. Рік. 63. Соя.

ДО УВАГИ РІЧНИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ЖУРНАЛУ „УКРАЇНА“

Видавництво „Радянська Україна“ повідомляє, що додатки до журналу „Україна“ за 1945 рік:

- 1 Олена Кошова. „Олег Кошовий“ — вислано передплатникам
- 2 Іван Франко. „Боа-констріктор“ — вислано передплатникам
- 3—4 Біографія Леніна
- 5 Проф. Всехсвятський та проф. Бондарчук. „Небо і Земля“
- 6 Колектив архітекторів. „Нова Оселя“
- 7 Шість репродукцій з картин виставки 1945 р.

решта з технічних причин затрималась друкуванням і надсилатиметься річним передплатникам на початку 1946 року.

Видавництво „Радянська Україна“.

Ціна 8 крб.

Видавництво «Радянська Україна»

Фотоєюд К. Лішка.

Під Києвом. 1943 рік.